

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV TRANSALTOLOGIE

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Klára Nováková

Komentovaný překlad: Les droits de l'homme racontés aux enfants. Jean-Louis Ducamp. Les Éditions Ouvrieres, Paris 1983, str. 11-61

Commented translation: Les droits de l'homme racontés aux enfants. Jean-Louis Ducamp. Les Éditions Ouvrieres, Paris 1983, str. 11-61

Praha, 2014 Vedoucí práce: PhDr. Šárka Belisová

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych na tomto místě poděkovala PhDr. Šárce Belisové za cenné rady a za její nesmírnou ochotu a trpělivost při konzultování problematických pasáží překladu.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 2014

vedoucí práce: PhDr. Šárka Belisová

Abstrakt

Bakalářská práce se skládá ze dvou hlavních částí. Z českého překladu první a druhé kapitoly a části třetí kapitoly francouzské publikace *Les droits de l'homme racontés aux enfants* (česky *Lidská práva vyprávěná dětem*) a z komentáře tohoto překladu.

Výchozí text je populárně-naučný a autor v něm vysvětluje dětem pojem lidských práv. Komentář obsahuje překladatelskou analýzu originálu, zabývá se jednotlivými překladatelskými problémy a jejich konkrétním řešením. V jeho závěru je uveden výčet překladatelských postupů, které byly užity nejčastěji.

Klíčová slova

komentovaný překlad, překladatelská analýza, překladatelské problémy, překladatelské posuny, lidská práva, spravedlnost, právo na odlišnost

Abstract

The bachelor thesis consists of two main parts: the Czech translation of the first and second chapter and of a part of the third chapter of the French publication *Les droits de l'homme racontés aux enfants* (Human rights narrated for children) and the comments on this translation.

In this text of popular science-divulcation nature, the author explains the concept of human rights to children. The comments section includes a translation analysis of the original text, describes various translation problems and offers practical solutions. The work is concluded with a list of the most frequently used translation procedures.

Keywords

commented translation, translation analysis, translation problems, translation shifts, human rights, justice, the right to be different

Obsah:

Úvod.....	6
1. Text překladu	7
2. Analýza výchozího textu.....	32
2.1 Kontextové faktory	32
2.1.1 Autor	32
2.1.2 Čas, místo, médium.....	33
2.1.3 Adresát	33
2.1.4 Funkce textu	34
2.2 Vnitrotextové faktory	35
2.2.1 Téma.....	35
2.2.2 Výstavba textu a grafické členění	36
2.2.3 Žánrově stylistické zařazení.....	37
2.2.4 Lexikum	38
2.2.5 Syntax.....	39
2.2.6 Textová úroveň	41
2.2.7 Nonverbální prvky	42
3. Komentář překladu.....	43
3.1 Metoda překladu	43
3.2 Typologie překladatelských problémů a jejich řešení.....	44

3.2.1 Úroveň lexikální.....	44
3.2.2 Úroveň syntaktická	46
3.2.3 Neosobní konstrukce.....	48
3.2.4 Překlad reálií	50
3.2.5 Slovesné časy	54
3.2.6 Texty jiných autorů, které jsou součástí knihy	54
3.2.7 Překlad citací.....	57
3.2.8 Opakování	57
4. Typologie překladatelských postupů	61
4.1 Transpozice	62
4.2 Adice, explicitace.....	64
4.3 Konkretizace	65
Seznam zkratk	67
Použitá literatura	68
Seznam příloh	70

Úvod

Bakalářskou práci *Komentovaný překlad: Lidská práva vyprávěná dětem* tvoří překlad francouzské publikace *Les droits de l'homme racontés aux enfants* a jeho komentář. První část komentáře je srovnávací analýza výchozího textu a textu překladu, v další části analyzujeme překladatelské problémy, se kterými jsme se během psaní práce setkali a vysvětlujeme zde i strategii, kterou jsme k jejich řešení využili.

Jako výchozí text pro naši práci nám slouží první a druhá kapitola a část třetí kapitoly francouzské publikace *Les droits de l'homme racontés aux enfants*. Tato kniha vyšla v roce 1988 v Paříži, v nakladatelství Les Éditions ouvrières, jako součást edice *Enfance heureuse*. Jejím autorem je francouzský kněz Jean-Louis Ducamp. V té době se jednalo již o šesté vydání této knihy. V rámci bakalářské práce překládáme první kapitolu – *Ostrov Gorée*, druhou kapitolu – *Volnost, rovnost, bratrství* a část třetí kapitoly – *Dlouhá historie*. Část třetí kapitoly jsme přidali z toho důvodu, že jsme museli z překladu vypustit úryvky, jejichž autorem je Victor Hugo. O tomto problému se podrobněji zmiňujeme v komentáři.

K výběru tohoto tématu nás vedly osobní důvody související se studiem práv. Právní texty jsou však ve většině případů odborné, a nemohly tedy být v rámci bakalářské práce překládány. Rozhodně nebylo lehké najít text příslušného rozsahu, který by o tématu nepojednával příliš odborně. Pak jsme však našli knihu, ve které se autor snaží přiblížit abstraktní tematiku lidských práv dětem, a kde používá pro ilustraci příklady, které jsou jim blízké a pro ně srozumitelné. Jelikož z vlastní zkušenosti víme, že právní jazyk je složitý a pro laika mnohdy nesrozumitelný, a že často bývá složité vysvětlit význam právních termínů i dospělým čtenářům, tak nás toto téma velmi zaujalo a přikročili jsme k jeho překladu.

1. Text překladu

1.

Ostrov Gorée

V dnešní době většina zemí tvrdí, že respektuje *lidská práva*. Ty ale dobře víš, že to není pravda.

Když se díváš na televizi, posloucháš rádio nebo čteš noviny, uvědomíš si, že třeba kdysi v Polsku nebo v Salvadoru, vlastně tak trochu všude na světě, se lidská práva neberou úplně vážně. Jsou země, kde vládne diktatura a kde lidé nemají vůbec žádná práva.

Ty, který čteš tuto knihu, žiješ na malém ostrůvku, kde se lidská práva dodržují. Možná ne vždycky dokonale a možná neplatí pro všechny stejně, ale dost na to, abys cítil, že jsi oproti mnohým národům ve výhodě.

Samozřejmě si uvědomuješ, že existuje nezaměstnanost, že s přistěhovalci se občas nezachází dobře, že někteří pracující lidé jsou velmi chudí, že spravedlnost občas dělá chyby a že spousta rodin nemá dobré bydlení.

Ty ale můžeš žít, můžeš se dosyta najíst, můžeš si myslet a říkat co chceš, můžeš se volně pohybovat a necítit se v ohrožení. Můžeš chodit do školy, učit se, hrát si, bavit se, užívat si, vzdělávat se (a dělat spoustu dalších věcí). Víš toho dost, aby sis mohl přečíst tuhle knížku a mohl o ní přemýšlet.

Tyhle výhody jsou pro tebe samozřejmostí. Máš na ně *právo*.

Tohle právo bylo pro tebe vydobyto v těžkých bojích, které trvaly celá staletí.

Nezapomeň, že jsou na světě země, kde ještě dnes musí děti od nejútlejšího věku pracovat za mizivou mzdu, která odpovídá možná jen čtyřem korunám za den.

VE FRANCII PŘED 150 LETY:
DĚTI PRACUJÍCÍ V PŘÁDELNÁCH

„Jakmile dosáhnou pěti až šesti let, tak je (děti) nutí spřádat předitivo. Viděl jsem to dělat děti, kterým bylo dokonce čtyři a půl roku!“

VILLERMÉ, Obraz fyzického a morálního stavu dělníků v továrnách na zpracování vlny, bavlny a hedvábí, 1840

„Aby si dítě vydělalo 50 centimů, musí v létě pracovat od šesti hodin od rána do sedmi hodin do večera. V zimě musí pracovat od sedmi hodin od rána až do noci. Musí být stále na nohou, stát na stoličce.“

Emilie MICHEL, Kronika charity, 1845.

I dnes najdeme státy, kde se lidé, dospělí i děti, nemohou dosyta najíst, nemají právo na to, aby se o ně pečovalo, když jsou nemocní, nemají právo na to, aby se naučili číst a psát a nemají ani právo na vzdělání. Nemají právo říkat to, co si myslí, nemají právo se volně pohybovat ve své zemi ani právo odjet do jiné země. Děti z těchto zemí nemají ani právo na to, aby si mohly hrát.

Určitě cítíš, že tato práva by měl mít každý člověk. Proto jim také říkáme *lidská práva*.

Nesmíme však zapomenout na to nejdůležitější právo. A to je právo na život. Jsou země tak chudé, že děti dostávají tak málo jídla, že ho není dost na to, aby přežily několik let, nebo dokonce měsíců, pokud je v jejich zemi zrovna hladomor. Také ve Francii proběhla spousta ničivých hladomorů. Venkované tehdy museli jíst travu a kůru ze stromů. Mnoho z nich zemřelo.

Určitě si stejně jako já myslíš, že všechny lidské bytosti na zemi by měly mít stejná práva a že by se s nimi mělo nakládat se stejnou úctou.

Přesně na tohle jsem myslel, když jsem byl na ostrově Gorée.

Víš, kde je ostrov Gorée?

Je to malý ostrůvek, který leží u Dakaru, hlavního města Senegalu. Jméno ostrůvku znamená „dobré kotviště“. Ve skutečnosti z něj byly mezi 16. a 19. stoletím odvezeny statisíce otroků. Říká se, že z ostrova Gorée a i odjinud z tohoto pobřeží Afriky, nazývaného „pobřeží Otroků“, bylo odvečeno asi patnáct milionů lidí, jejichž lidská práva byla takto zcela pošlapána.

Tenhle příběh mi vyprávěli, když jsem se pokojně projížděl po ostrově, kde jsem se mohl jako turista volně pohybovat. Chodil jsem tam, kam jsem chtěl, koupal jsem se, kdy jsem chtěl, mluvil jsem o tom, o čem jsem chtěl se zajímavými a přátelskými Afričany.

Z ostrova Gorée se stalo turistické místo, kde se lidé setkávají, kde se procházejí a kde se mohou volně pohybovat.

Já jsem však nemohl zapomenout na to, že z domku, který leží v srdci ostrova, ze dveří, které vedou k moři, vyšly tisíce mužů, žen i dětí, které byly odvečeny do otroctví. Tito lidé přitom byli spoutáni řetězy, biti a ponižováni.

Otroci neměli žádná práva.

Neměli dokonce ani právo na to, aby mlčeli. Vypráví se, že otrokáři je bili tehdy, když mlčeli, protože se báli, že když mlčí, připravují vzpouru, aby se mohli osvobodit. Byli vytrženi ze své vesnice, kultury, odtrženi od rodiny, přátel, a ode všeho, co měli rádi.

LIDÉ BEZ PRÁV

PRODEJ OTROKŮ V AMERICE

NA POČÁTKU 19. STOLETÍ

Dav shromážděný kolem pódia, skupiny černochů, choulící se jedna k druhé. Zkoumání svalů, zubů, prokazování obratnosti, pohled licitátora, bolest matky. Když zavřu oči, tak to znovu vidím.

Bratři a sestry byli prodáni jako první, jeden po druhém. Matka, ochromená žalem, mě zatím držela za ruku. Pak přišla řada i na ni. Koupil ji Isaac Riley z okrsku Montgomery. Pak mě nabídli shromážděným kupcům (...) Bylo mi něco mezi pěti a šesti lety.

Koupil mě neznámý muž, který se jmenoval Rob (...) Odvezl si mě domů, což bylo asi 50 kilometrů odtamtud, a dal mě do chatrčí pro černochoy. Bylo tam asi čtyřicet neznámých lidí, všeho věku a postavení. Nikdo se mě samozřejmě neujal.

Josiah HENSON, Pravda bývá divnější než fikce, 1858, citované v Otroci a plantážníci, Julliard, kolekce Archivy, 1970.

Nic jim nepatřilo. Dokonce ani jejich tělo. Prodávali je jako věci nebo zvířata a jejich pán si s nimi mohl dělat, co chtěl.

Přpravovali je v nejhlubším podpalubí otrokářské lodi. Cesta byla strastiplná. Ti, kteří ji přežili, byli po příjezdu do Ameriky prodáni v dražbě jako dobytek. Zkoumalo se přitom, jaké mají svaly, zuby a vlasy, ověřovaly se jejich fyzické vlastnosti.

A kdo je za to odpovědný? Evropané toužící po zisku. Afričtí králové, kteří jím dodávali otroky. Jak jedni, tak druhí dali přednost penězům před lidskými právy.

Návštěva na ostrově Gorreé mi připomněla tyto kruté časy, které trvaly více než čtyři sta let.

Samozřejmě se nám v dnešní době zdá, že se to stalo už hodně dávno. Když se ale podíváš kolem sebe, zjistíš, že stále existují lidé, kteří nemají kořeny a kteří byli odtrženi od své kultury a vzpomínek. Není to však vina krutých otrokářů. Tihle lidé museli ze své země odjet proto, aby měli práci, nebo proto, aby si mohli myslet to, co chtějí. Možná jsi někdy potkal, mladé Chilany nebo Kambodžany, kteří k nám utekli za nelidských podmínek, a kteří často ztratili někoho blízkého.

Určitě víš, že jsou lidé, kteří trpí proto, že jejich rodina byla rozdělena.

Určitě vidíš, že všichni lidé nemají právo na štěstí, o kterém sní každý.

Určitě si uvědomuješ, že spousta lidí kolem tebe nemá lehký život, i když není samozřejmě tak tragický, jako ten, který měli odvážení otroci.

Tuhle knížku píšu proto, že i v dnešní době existují otroci, že lidská práva jsou porušována, že všechny lidské bytosti nemají právo na štěstí, a píši ji i proto, abys tohle všechno pochopil a porozuměl tomu.

A abys udělal všechno pro to, aby se to změnilo.

Když je člověk ve tvém věku, tak si často myslí, že je nešťastný, protože si namlouvá, že mu nikdo nerozumí a nikdo ho nemá rád. Když se ale dobře podíváš,

zjistíš, že je hodně lidí, kteří jsou nešťastní, a uvědomíš si, že tvé starosti jsou vlastně malé. Pochopit, co jsou lidská práva, znamená především umět rozpoznat neštěstí ostatních dřív, než si začneme stěžovat na svá vlastní.

Pokud jde o lidská práva, tak každý chce především hájit ta svá a říkat: „Já mám právo dělat to nebo ono“. Ale lidská práva jsou i *práva*, která přiznáváme jiným. Přiznávám jim je především já sám, je to tedy pro mě *povinnost*.

Mezi právy se totiž musí rozlišovat. Nikdy nemáme „právo“ dělat řadu věcí, které nás zrovna napadnou. Lidská práva jsou totiž něco důležitějšího, vážnějšího než pouhý rozmar nebo přání, které, byť by bylo sebeoprávněnější, stále zůstává podružným.

Máš často chuť upřednostňovat svá osobní práva a říkat: „Mám právo chodit ven, mám právo dělat věci, tak jak chci, mám právo mít takové kamarády, jací se mi líbí, mám právo vídat se, s kým chci...“ A přesto, tvoji rodiče nebo učitel ti říkají: „Zakazuji ti dělat to nebo tamto...“

Tyhle zákazy se těžko snáší, stejně jako se těžko snáší zákon, který zakazuje ve společnosti řadu věcí.

Víš ale, že tyto zákazy jsou potřeba pro to, abychom mohli žít v lidské společnosti pohromadě, a my je proto přijímáme. Chápeme, proč řidič nesmí jet na červenou a chápeme dokonce i to, proč se nesmí vstupovat na krásný zelený trávník. Z trávníku by se totiž rychle stala pustina.

Zákon právo neomezuje, ale ochraňuje ho. K tomu, abych se doma mohl cítit bezpečně, a aby ke mně nepřišel třeba nějaký soused a nevzal si to, co by se mu líbilo, je třeba zakázat násilí, krádeže a loupeže (a ještě mnoho jiných podobných způsobů chování).

DIVOKÉ DÍTĚ

Možná jsi už slyšel o divokých dětech? Vesničané v 19. století našli ve Francouzském středohoří velmi mladého chlapce, který vrčel jako vlk. Jeho rodiče ho opustili a říkalo se, že ho vychovala vlčice. Nechoval se jako člověk. Hltal syrové maso, vrčel a odmítal, aby se ho kdokoli dotknul. Nechoval se však ani jako zvíře. Neznal pravidla, která mladým vlkům umožňují, aby žili ve smečce. Dokonce i zvířata, když žijí ve skupině, dodržují zákony.

Ani člověk, ani zvíře, chlapec byl odsouzen k záhubě. Není možné žít život bez zákonů. Doktor Lettard si ho vzal k sobě a snažil se ho vychovávat. Chlapec, kterého pojmenovali Viktor, však nepřežil. Chybělo mu totiž to, co ty občas snášíš tak těžko: výchova, rady dospělého a společnost se svými pravidly.

Umíš si představit své věci, své blízké a všechno, co máš rád, vydané napospas těm silnějším? Tvrdili by: „Je to moje právo, protože to chci.“ To by byl pěkný pořádek!

Společnost nebo rodina by se bez pravidel rozpadly, stal by se z nich pouhý shluk jednotlivců, kteří by neměli žádná práva. Zákazy nás učí poznávat to, co můžeme dělat.

Zákon tě chrání. Zákon chrání lidská práva. Trvalo to celá staletí, než jsme se dostali tam, kde jsme.

K tomu, aby byla lidská práva vydobyta pro všechny, muselo lidstvo ujit dlouhou cestu a ještě dnes v ní pokračuje.

Každý během svého života znovu prožívá celou historii lidstva. Tím, že ti rodina něco zakazuje, i když se ti to nelíbí, ti chce umožnit to, aby ses postupně stal samostatným. To znamená, že tě chce naučit, jak se stát svobodným a jak respektovat svobodu ostatních.

Učí nás také bojovat za *lidská práva*, která jsou tak slavná, tobě tak drahá, a kterých si ostatní cení neméně.

Jak to ale udělat, aby se ze všech míst, kde lidé trpěli, kde se jimi pohrdalo, kde byli deptáni, byli prodáváni, stala místa, kde se lidé setkávají a jsou k sobě přátelští? Tak, jak je tomu dnes na ostrově Gorée, a jak bychom si přáli, aby tomu bylo i ve Francii?

Jak však sdílet tohle základní lidské právo, právo na život, které bylo v minulosti upíráno otrokům i pracujícím dětem, a které je stále ještě ve světě mnohým upíráno, i když já v sobě cítím, že je ho tolik potřeba?

Touhle odpovědí chci začít naše společné přemýšlení o tom, čemu říkáme „lidská práva.“

OSCAR ROMERO A SVOBODA

Víš, jaká barva představuje nejčastěji svobodu?

Červená, barva krve. Za svobodu se musí bojovat. Je to ale tak těžké! Chtěl bych, abys poznal jednoho mučedníka, kterého zavraždili v roce 1979, protože sloužil svobodě. Jmenoval se Oscar Romero a žil v jedné malé středoamerické republice, v Salvadoru.

Všichni členové vlády měli radost, když byl jmenován biskupem. Byl to člověk, který se nestaví na odpor. Vojáci u moci si mysleli, že se jim nikdy nevzepře. Jaké bylo jejich zklamání, když si vybral svou vlastní cestu. Odmítl drahé vozy, odmítl bydlet v překrásném paláci, jak ho přemlouvali jeho nejlepší přátelé. Šel bydlet na předměstí, blízko chudých, kteří neměli nic. Ani pohodlí, ani dostatek jídla. Když se bouřili, tak proti nim zakročila neslýchaně surově armáda, aby je potrestala. Monsignor Romero tohle barbarství vždycky veřejně odhaloval. Tohle řekl v den, kdy pohřbívali jednoho zavražděného vesničana:

„Svoboda je vašim jediným bohatstvím. Křičte její jméno, řvěte! Pokaždé, když někdo požaduje svobodu, je pro své bratry sluncem. Ti, kteří slouží svobodě, nikdy nezemřou, jsou světlem pro své současníky.“

Umíš si jistě dobře představit, že se to nelíbilo těm, pro které byli chudí pouhou lovnou zvěří. Monsignore Romero jednoho dne ve své katedrále prohlásil:

„Když po vás někdo bude chtít, abyste se chopili zbraní a stříleli po těch, co požadují svoji svobodu, odmítněte.“

Tentokrát to přehnal. Tři dny poté, co pronesl tuto větu, ho během mše chladnokrevně zavraždili tři zbabělci.

2.

Volnost

Rovnost

Bratrství

Určitě znáš báseň Paula Éluarda *Svoboda*, která začíná takhle:

Na svoje školní sešity

Na lavici a na stromy

Na písek na sněh

Píšu tvé jméno

Takhle básník píše na všechno. Na své dětství, na svou bolest, na své mužské radosti, na celý dlouhý seznam věcí, jméno toho, co mu chybí nejvíc – svoboda.

Tento slavný text byl napsán ve Francii za druhé světové války, za německé okupace, proti které se postavila pouhá hrstka Francouzů.

Všechny věci v běžném životě Paulu Éluardovi připomínaly svobodu. Připomínaly mu ji proto, že se z ní za nadvlády cizí armády stala posedlost, a také proto, že se svoboda nejvíc uplatňuje právě v každodenním životě.

Svoboda je tak mocnou silou, tak zásadním právem, že za ni během staletí položily život tisíce úplně obyčejných lidí. Položili život za ni i za nás.

Dokud jsme však svobodní, považujeme ji za stejně přirozenou jako vzduch, který dýcháme. Neuvědomujeme si ji.

Často se připomíná i v umění.

Jestlipak si malý Francouz uvědomuje, když lepí známku na dopis, že obličej ženy na známce pochází z obrazu Eugène Delacroixe, který se jmenuje *Svoboda vede lid Paříže na barikády*?

Ten obraz dnes visí v muzeu Louvre v Paříži, a byl namalován, aby připomínal revoluci z roku 1830, která je jednou z mnoha revolucí, které v 19. století proběhly ve Francii, a měly velký význam pro boj za svobodu.

Na náměstí Place de la Bastille v Paříži byl jako připomínka dobytí Bastily vztyčen Červencový sloup, jehož vrcholek zdobí socha, která se jmenuje *Duch svobody*.

Po první francouzské revoluci z roku 1789 se sázely téměř po celé Francii *stromy svobody*.

Určitě víš, že cestující, přijíždějící lodí do přístavu v New Yorku, vítá velká socha ženy, která drží pochodeň. Ta socha se jmenuje *Svoboda osvětluje svět*. Vytvořil ji francouzský sochař Bartholdi, a proto najdeme její malou kopii i v Paříži na cípu Ostrova Labutí na Grenellském mostě, který se klene přes řeku Seinu.

Zlí jazykové tvrdí, že americká Socha Svobody se otáčí zády k New Yorku a ta, která je u Seiny, zase k Paříži.

Je to přesvědčivý důkaz toho, že mezi touhou po světle, která ve světě panuje, a temnou realitou, vyskytující se i v demokratických zemích, je velký rozdíl. Tenhle rozdíl můžeš pozorovat i v každodenním životě.

SVOBODA je jedním z nejcennějších lidských práv, a proto je také prvním ze tří slov v hesle francouzské republiky: *Volnost, rovnost, bratrství*, kde volnost znamená svobodu.

Toto heslo definuje minimální lidská práva, která má každý obyvatel Francie.

Myšlenka je to hezká, ale je těžké ji uskutečnit.

Heslo bývá často vyryté na veřejných budovách, ministerstvech, radnicích, na školách, i na mnohých jiných místech. Může se to zdát neuvěřitelné, ale bývá vyryté i na průčelích věznic.

Chápeme však dobře, proč tomu tak je. Věznice jsou samozřejmě často nelidské, zavírat lidi je strašné, ale je to nutné pro to, aby byla respektována svoboda většiny. Je však třeba, aby lidská práva platila i pro vězně, třeba při jednání s nimi.

Sám vidíš, že to není snadné. Člověk nemůže být volný, pokud nerespektuje svobodu ostatních.

Tato myšlenka však zasahuje dál, jak v každodenním životě, tak i ve vztazích mezi národy. Nacisté si chtěli za druhé Světové války podrobit celý svět. Prohlásili svůj národ národem „Pánů“. Sami však byli pouhými otroky skupiny megalomanů, maniáků posedlých ideou velikosti. Pohrdání ostatními národy způsobilo jejich potupnou záhubu.

Vidíš, že je třeba si uvědomit, že svoboda je na jednu stranu jedním z nejdůležitějších lidských práv, ale zároveň je třeba přijmout, že každý si nemůže dělat cokoli, protože by to ostatním bránilo v užívání tohoto práva.

Často se říká: „Moje svoboda končí tam, kde začíná svoboda druhých.“

Dalším pojmem z francouzského hesla je ROVNOST.

Spravedlnost je často představována jako žena, která má zavázané oči a v jedné ruce drží váhy a v druhé meč. To, že bývá zobrazována právě takhle, znamená, že opravdová spravedlnost je silná a nebere ohled ani na lidské bohatství, ani na chudobu, ani na lidskou sílu, ani na slabost. Nebere ohled ani na to, jakou má člověk rasu, ani na to, jaký je jeho původ. Lidské činy váží pečlivě a spravedlivě. Bylo by krásné, kdyby spravedlnost byla stejná pro všechny. Spravedlnost udržuje rovnováhu.

A dosáhnout rovnováhy bývá těžké.

Ve skutečnosti spravedlnost často kritizujeme, protože se nám zdá nedokonalá. Chápeme, že je to proto, že ji vykonávají lidé, kteří jsou omylní. Potřebujeme ji však k tomu, abychom mohli žít ve společnosti.

Všichni dobře rozeznáváme, co je spravedlivé a co ne a chceme dosáhnout spravedlnosti.

Určitě máš v sobě taky tenhle cit pro spravedlnost. Chceš, aby byli všichni souzeni stejně, jak u tebe doma, tak i ve škole. Každý má právo, aby s ním bylo jednáno stejně jako s ostatními.

Tomuto právu bývá těžké dostat.

Když se v rodině narodí malý bratříček nebo sestríčka, prvorozený má pocit, že se o něj najednou starají méně, že ho mají méně rádi a trpí tím.

Cítíš ten rozpor? Na jedné straně chce, aby mohl být samostatný, a říká: „Mám právo chodit ven, kdy já chci, nechte mě na pokoji...“ Na druhé straně chce, aby s ním bylo jednáno, jako by byl ještě malý a říká: „Mám právo, abyste mě měli rádi stejně, jako mého malého sourozence.“ (Ve skutečnosti to sice neříká, ale lze to pochopit z jeho chování.)

Jestliže se učitel ve třídě věnuje více novému žákovi, tak jsme to schopni ještě pochopit. Když mu ale oznámkuje úkol lepší známkou, než zasluhuje, chce se nám protestovat: chyby se mají počítat všem stejně!

Ale tak tomu není.

Víš dobře, že právo na rovnost nespočívá v tom, že by mělo být jednáno se všemi lidmi stejně.

Je třeba být shovívavější k cizinci, který právě přijel do země a nemluví místní řečí. Je třeba strávit víc času s dítětem, které ještě neumí chodit, než s tím, které už samo běhá.

Lidská rovnost je křehčí než záhon květin.

Víš, že žádní dva jedinci nejsou stejní, protože určitě cítíš, stejně jako já, že jsi jedinečný a nezaměnitelný. Já jsem já a ty jsi ty.

Svůj vlastní postoj k rovnosti si každý musí najít sám.

Ve skutečnosti rovnost dává právo na odlišnost. Je to také právo nebýt považován za podřadného, i když se od ostatních liším, protože nemám stejnou barvu kůže, stejné náboženství nebo stejné myšlenky.

SROVNÁNÍ STŘEDOVĚKÝCH VENKOVANŮ SE ŠLECHTICI

Jsme lidé jako oni jsou
a údy stejné nás nesou
stejně velká jsou naše těla
která by stejně trpět měla

ROBERT WACE (1120-1183, román o Rollovi)

Vidiš, kam až jsme se dostali od pouhého slova, jakým je *rovnost*. Dostali jsme se až k samému srdci lidských práv. Všichni lidé mají stejnou hodnotu, protože nelze určit cenu člověka. Člověk je hodnotou nejvyšší. Aby mohl mít stejná práva jako já, nemůžu ho nutit k tomu, aby byl stejný jako já.

Rovnost spočívá v respektování všech odlišností, především v respektování odlišnosti pohlaví. Není nic horšího, než když někteří hoši pohrdají dívkami (nebo naopak). Muži, kteří pohrdají ženami (jsou i takoví) pohrdají životem, ze kterého vzešli. Jsou to chudáci. Civilizace, která považuje ženy za podřadné bytosti, má před sebou ještě dlouhý vývoj.

Slovní zásoba je v tomto ohledu nebezpečná. Když mluvíme o právech „člověka“ (lidských právech), tak slovo člověk označuje samozřejmě každou lidskou bytost, jak mužského, tak i ženského pohlaví. Proto v určitých starobylých kulturách ještě v dnešní době přetrvává potřeba bojovat za uznání práv žen. Co se dnes Francouzům zdá jako samozřejmé, v minulosti rozhodně samozřejmým nebylo. Ženy mají volební právo až od roku 1945. Vidíme, že za stejnou práci ženy ve Francii dostávají občas méně peněz než muži, ale především vidíme, že je tam mnoho mužů, kteří mají sklon považovat se za „nadřazené“ ženám.

Po odlišnosti pohlaví následuje rozdílnost ras. Už dlouho víme, že neexistují ani „nadřazené“ ani „podřadné“ rasy. Jsou pouze odlišné. Lidé mohou mít jinou barvu pleti, jiné zvyky, kulturu, dějiny (a tisíce dalších věcí).

Lidé se mohou odlišovat i tím, že mají různá náboženství, věří v různé věci, mají jiný způsob života (a mohou se lišit i ve spoustě dalších věcí).

Určitě chápeš, že každý z těch čtyř miliard lidských bytostí má právo požadovat, aby mohl mít svou identitu, aby se mohl odlišovat. To znamená, že každý, včetně tebe, který pro sebe vyžaduje svá lidská práva, je požaduje pro každého ze svých lidských bratrů, i pro to nejposlednější neznámé dítě.

Můžeš chtít po ostatních, aby dodržovali tvá práva. Musíš však i sám u sebe požadovat, abys dodržoval ta jejich.

Názor většiny nemusí být vždycky nejdůležitější.

V politice mají moc ti, kterých je nejvíce, protože jsme zatím nenašli lepší způsob, jak vládnout velkému počtu občanů. Hledáme souhlas většiny. Tak funguje demokracie.

Když mluvíme o lidských právech, tak to není totéž, protože zde jde o *morální hodnoty*, které se nedají žádným způsobem počítat.

Zde je jeden příklad:

Víš, že Francie v roce 1981 konečně zrušila trest smrti. Možná také víš, že většina poslanců musela prokázat velkou morální sílu, aby tento pozůstatek barbarství zrušila, protože se zdá, že většina francouzských občanů chtěla hrdelní trest zachovat. Proč asi? Možná proto, že měla strach, možná proto, že nevěřila, možná proto, že věřila, že bude lépe chráněna. Neměla však pravdu.

Připomeň si to, co nám vysvětlil Victor Hugo, když bojoval proti tyranii Napoleona III: Když se jedná o morální hodnotu, menšina může mít na rozdíl od většiny

pravdu. Dokonce může mít pravdu i jen jeden jedinec, jako ji dříve měli proroci. Bývá tomu tak jen zřídka.

Když rušili trest smrti, respekt k životu byl silnějším právem než právo na bezpečí. Společnost tehdy uznala, že nemá právo nikomu vzít život, dokonce ani zločinci ne.

To, že je někdo silnější, neznamená, že by měl „všechna práva“.

La Fontaine tvrdil, že: „*pravda nejsilnějšího je vždy nejlepší*.“ Určitě však věděl, že to není pravda. Společnost musí ochraňovat slabšího, musí ochraňovat každou živou bytost.

Právo na život je však základním lidským právem. Nesmíme na to zapomínat.

Možná, že jsi slyšel lidi se ptát, jestli by nebylo lepší zabít dítě, které se narodilo postižené, hned po narození. Jestli by neměli ze světa zmizet ti, kteří jsou nemocní, staří nebo blázni. Jestli má malý, zbytečný, divný, zaostalý a rušivý národ právo zalidňovat planetu.

To byly teorie malé skupiny nacistů kolem Hitlera. Zapříčinily miliony mrtvých, ruiny, neštěstí a katastrofy. Téměř způsobily zánik civilizace.

Uvědom si, že tě mohly také zasáhnout, že ty nebo tví přátelé, rodiče, a všichni ti, které máš rád, jste mohli být jejich obětí, stejně jako všichni ti, které ani neznáš, ale kteří mají také dar života.

Nacisté nám ukázali, že je naše civilizace křehká a že se ještě může mezi námi objevit barbarství, které by smazalo celá staletí postupného vývoje lidského poznání. Jedovatá stvůra, která hlásala smrt a pohrdala životem, byla naštěstí poražena.

Právo na život je právem tak mocným, že některá náboženství jeho dodržování skutečně přehánějí. Například hinduisté by nezabili žádné zvíře, žádnou živou bytost. Francouzská kultura ani francouzské zvyky nejdou rozhodně tak daleko. Opět vidíš, jak moc musíme respektovat zvyky těch ostatních, i když nám připadají zvláštní.

Určitě víš, že právo na život není normou, kterou by respektovali všude.

Takhle mi jeden můj přítel, lékař z provincie Vysoká Volta v Africe, popsal svou zemi:

„Na území, které má rozlohu třetiny Francie, je nás, Volt'anů, šest milionů. Na 175 000 obyvatel připadá jeden lékař a na celé území 9 lékárníků. Dětská úmrtnost je 45% (jedno dítě ze tří se nedožije pěti let věku). Žít do 38 let je zázrak. 10% populace chodí do školy. Hospodářství je samozásobitelské. Nejdříve jí ti, kteří pracují, pak staří, muži, ženy a nakonec děti“.

I přesto se nám snadno říká, že: „všichni lidé jsou bratři.“

Třetím slovem ve francouzském národním hesle je BRATRSTVÍ. Neznamená to pouze být milý na ostatní, je to něco hlubšího. Opět je třeba přijmout, že vedle nás existují jiní lidé, že existují jinak, mají jiné myšlení a jiné zvyky. Vždy to znamená přiznat právo na odlišnost.

V celé lidské historii najdeme celou řadu lidí, kteří bojovali, nebo dokonce položili svůj život za to, aby byla všechna lidská práva přiznána všem.

Bratrství je opakem zákona silnějšího. Člověk, který se chová bratrsky, svého protivníka pozdraví, a nepoužije žádný z prostředků, které má, aby ho zničil. Ví, jak se mu postavit, jak vyjádřit svůj nesouhlas, ale zároveň druhému dovolí mluvit a přemýšlet.

Člověk, který se chová bratrsky, touží po výměně názorů. Pokud tento člověk při své obraně použije násilí, tak je to proto, že je to jediný prostředek, který mu zbyl potom, co vyčerpal všechny ostatní možnosti.

Je třeba zdůraznit, že ve francouzské historii bylo potřeba často bojovat za to, aby byla pozvednuta sociální úroveň těch, kteří jsou nejvíce znevýhodňováni, aby byla společnost více bratrská.

Dělnické odbory, založené v roce 1884, byly dlouho zakázány. Od konce 19. století dělníkům umožňovaly získávat důstojnost. V práci i ve státě získali důležitá práva. Dělníci, kteří požadovali větší míru bratrství, se shromažďovali ve spolcích, pojišťovnách a v odborech.

Je třeba snažit se přijímat ostatní jako bratry, a nedělat přitom ze sebe mučedníka. Je to obtížné, protože jsme vězni svých zvyků.

Když se berou lidé dvou odlišných ras, často to rodiny špatně snášejí. Je pravda, že je obtížné, aby vedle sebe žili dva lidé, kteří mají odlišné zvyklosti, tradice a jejichž kultury jsou odlišné.

Někdy je obtížné, dokonce i v rámci jedné rodiny, smířit se s tím, že se vlastní bratr nebo sestra od tebe liší. Že tvůj otec nepřemýšlí stejně. To, že druhý má právo být sám sebou, je každému jasné, když se o tom mluví. Těžší je se tím řídit v životě.

Každý občan, který platí daně, si myslí, že jsou příliš velké. Nezabýváme se přece s lehkým srdcem toho, co jsme čestně získali prací. Samozřejmě by se nám daně zdály ještě horší, kdyby měly sloužit k pozvednutí úrovně sociálně nejslabších, aby bratrství národa nebylo pouhým slovem. To, co dáváme jedněm, musíme vzít druhým. Představ si, co by se stalo, kdybychom se takhle dělili s celým světem!

Vždy jsme přesvědčeni, že máme pravdu a že jsme si dobře vybrali. V případě národů je to zcela jasné. Existují země, které přijaly Boha do armády. Na opascích německých vojáků za druhé světové války jsme si mohli přečíst: „*Bůh s námi!*“. Anglickým heslem bylo: „*Bůh a mé právo!*“. Kněží a duchovní hodnostáři dokonce světili zbraně, které zabíjely nepřátele, protože „správné právo“ bylo na té „správné straně“.

Je jasné, že tváří v tvář takové nelidské síle, jakou byl nacismus, bylo nutné použít na ochranu lidských práv velkou energii.

Bohužel se zdá, že tenhle boj ještě neskončil.

I v dnešní době najdeme země, kde lidi zavírají do vězení nebo do blázců, protože je nepovažují za „normální“, a protože neuvažují tak, jak se po nich požaduje. Dávají je ke skutečným slabomyslným a léčí je tím, že je cpou léky. Medicína je v tomto případě ve službách armády.

I v dnešní době najdeme země, kde obyvatelé mizí beze stopy, protože vystupují proti režimu, který nerespektuje lidská práva. Bývají zabiti, tajně pohřbeni a dokonce ani jejich rodiny nevědí, co se s nimi stalo.

I v dnešní době najdeme země, kde jsou nepřátelé režimu bičováni, bití, mučeni, trestáni useknutím ruky, věšení, stínání nebo zastřeleni, protože nerespektují nařízení režimu, nebo vyznávají jiné, než oficiální náboženství.

I v dnešní době najdeme země, kde jsou chudí lidé okrádáni, olupováni a následně zabiti, pokud si dovolí dát najevo svůj nesouhlas.

Organizace, jakou je *Amnesty international*, si vytyčila za cíl bránit (občas i úspěšně) všechny politické vězně ve všech zemích, všech náboženských vyznání a názorů, a pokusit se zabránit zločinům, které dokazují, že na světě stále existuje barbarství.

Charitativní organizace jakými jsou *Červený kříž* a *Lékaři bez hranic* přicházejí na pomoc všem nešťastným, kteří všude na světě trpí v důsledku přírodních katastrof, válečných hrůz nebo hladomorů a snaží se mezi lidmi oživit ideál bratrství.

Vidíš, že volnost, rovnost, bratrství, tahle tři pro Francii klíčová slova, otevírají v široké oblasti lidských práv mnohé dveře.

Francouzi mohou být na své heslo hrdí. Je však těžké naplňovat ho v každodenním životě.

Ve Francii se nemučí, společnost už neodsuzuje k trestu smrti, tajná policie už nenechává mizet odpůrce režimu. Ti se dnes můžou vyjadřovat i v televizi. Nikdo nikomu nevnučuje oficiální pravdu, děti ve veřejných školách se můžou hlásit k odlišným náboženstvím, nebo být bez vyznání. A kdyby si Francouzi mysleli, že došlo k něčemu, co se takovému chování blíží, tak mají naštěstí politické strany, odbory, sdružení nebo jiné skupiny, které by nezůstaly lhostejné a které by se hned ohradily a tím napomohly tomu, aby byla lidská práva respektována.

Určitě víš, že nic není dokonalé. Přistěhovalci si občas stěžují na to, jak se k nim chovají ostatní, spravedlnost se může mýlit, bohatí jsou svobodnější než chudí, rovnost před zákonem neznamená stejnou věc pro nezaměstnaného a pro ředitele společnosti. Bratrství nenajdeme na předměstích, která jsou vydána na pospas skupinám darebáků. Dodržování lidských práv, které Francouzům slibuje jejich národní heslo, se často zdá velmi ohrožené.

Francouzi však mají daleko k chudobě a k násilí, které vládnou v tolika zemích.

Především jsi určitě pochopil, že tato práva nikomu zázkatem nespadnou do klína, že výhody nám nebyly přiznány navždy a že nemůžeme po druhých požadovat, aby dodržovali naše práva, aniž bychom my dodržovali ta jejich.

Určitě jsi pochopil, že francouzské heslo se obrací jak k tobě, tak ke mně: „To je ten ideál, kterého byste měli ve svém životě ve společnosti dosáhnout, abyste mohli respektovat práva ostatních.“

Pochopil jsi, že lidská práva jsou něčím, co bylo v dějinách vybojováno. Tento boj, který stále ještě neskončil, je důležitý pro pokrok celého lidstva. Pojďme se na něj podívat z větší blízkosti.

3.

Dlouhá historie

Velká francouzská revoluce začala dobytím pevnosti Bastilla. Asi dvacet dní poté, v noci 4. července 1789, zrušilo Ústavodárné shromáždění výsady vyšších společenských vrstev.

Té noci se v Ústavodárném shromáždění objímali ve jménu rovnosti šlechtici s prostými lidmi, měšťané s venkovany, duchovenstvo s úředníky.

Od tohoto dne ve Francii neexistují výsady šlechticů, není už tady žádná „vrchnost“, všichni francouzští občané jsou si rovni. Nadšeně se zrušily výsady jedněch, které bránily druhým v uplatňování jejich práv.

To samé shromáždění přijalo 26. srpna 1789 *Deklaraci práv člověka a občana*. Deklarace je dnes, dvě stě let po svém přijetí, stále stejně potřebná, spravedlivá a působí stále stejnou silou.

Tahle deklarace se inspirovala americkou Deklarací nezávislosti Spojených států amerických z roku 1776, ve které Američané vymezili svá práva vůči Anglii. Anglie je totiž stále považovala za svou kolonii a nechtěla se vzdát své nadvlády nad nimi.

Je samozřejmé, že když je člověk stejně starý jako ty (a dokonce i starší), tak nemá chuť číst něco tak složitého a nezáživného, jako je zákon. Právnícký text je strohý. A i když zde existuje právní pravidlo „*neznalost zákona neomlouvá*“, většina lidí stejně nečte zákony své země. Je však třeba říci, že zákony jsou často komplikované, navíc mají často záměrně komplikovaný styl, což bude potřeba v budoucnu změnit.

Jistě. Tato Deklarace zůstala dosud tak živá proto, že byla napsaná prostě, jak by šla přímo od srdce, stejně jak tomu bývá, když jde o ty nejdůležitější věci.

Tuto deklaraci celých dvě stě let přebírají lidé z celého světa, muži i ženy, protože vykřičela do celého světa jejich touhu po změně svých práv. Vykřičela to tak jasnými a jednoznačnými slovy, že ji dodnes všichni chápou.

Objevila se v době, kdy se lidská práva ještě příliš nedodržovala. Trefila se ale do černého a považujeme ji, i dnes, za dokonalou a všeobecně platnou.

Určitě stojí za to si ji přečíst a přemýšlet, o tom, co se v jejím jménu už udělalo i o tom, co je ještě udělat potřeba. Pocházejí z ní všechna základní práva, která dnes Francouzi mají.

Začíná tím, že tvrdí: *„nevědomost, zapomenutí nebo pohrdání lidskými právy jsou jedinými příčinami veřejných neštěstí a zkorumpování vlád“* a že je tedy potřeba vyložit *„v slavnostní Deklaraci přirozená, nezczitelná a posvátná práva člověka“*.

Za tímhle úvodem následuje sedmnáct dalších odstavců, ze kterých je nejznámější hned ten první. V první větě říká to nejdůležitější ze všeho: *„Lidé se rodí a zůstávají svobodnými a rovnými ve svých právech.“* Ty však víš, že se tahle zásada zdaleka všude nedodržuje. Je ale tak spravedlivá a tak mocná!

Nebo je zde ještě napsáno: *„přirozená a nezadatelná práva člověka“* (...) *„jsou: svoboda, vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útlaku.“*

„Svoboda spočívá v tom, že každý může činit vše, co neškodí druhému.“

„Každý člověk může být obžalován, zatčen nebo uvězněn pouze v případech stanovených zákonem a pouze způsoby, které zákon předepisuje.“

„Každý člověk je pokládán za nevinného až do té doby, kdy je prokázána jeho vina.“

„Nikomu se nesmí dít újma pro jeho názory, i náboženské.“

Určitě cítíš, jak moc je každé z těchto pravidel důležité, jaké další otázky vyvolává a že ty by si zasloužily, aby se o nich dlouze diskutovalo.

Cítíš ale, že tahle Deklarace s konečnou platností odsuzuje tyranii, nespravedlivá zatčení, uvěznění bez pádných důvodů, náboženskou a politickou nesnášenlivost, neoprávněné výhody (a jiné další věci). Představ si, že do té doby stačil k tomu, aby byl člověk uvězněn, jenom „*příkaz k uvěznění*“, který podepsal francouzský král a který byl odůvodněný jenom těmito slovy: „*Taková je naše královská vůle.*“

Určitě si stejně jako já říkáš, že přestože deklarace oslavila své dvousté výročí a stala se vzorem pro zákony v mnoha státech, tak stále ještě zdaleka neplatí v celém světě.

Samozřejmě se neobjevila jen tak, ze dne na den, jako blesk z čistého nebe.

Samotná Velká francouzská revoluce z roku 1789 se připravovala mnoho let dopředu. Byla to léta plná přemýšlení, debat a hledání řešení, jak odstranit chudobu, bídu a nespravedlnost.

K vysvětlení ideálu vzájemné snášenlivosti šli filozofové pomalu.

Tady bychom se mohli dostat hodně daleko do minulosti.

Celá dlouhá historie lidstva spočívá v tom, že si lidé svá práva museli vydobýt v boji proti tyranii hrstky diktátorů.

Popisky k obrázkům:

VT: 12 – Cesta černochoů

VT: 34 – Zbavení hodnosti kapitána Alfreda Dreyfuse

VT: 67 – Danton na lavici obžalovaných

2. Analýza výchozího textu

V první části této kapitoly jsou představeny textové a kontextové faktory výchozího komunikátu, druhá část je zaměřena na komplexní analýzu jeho komunikačních rovin.

2.1 Kontextové faktory

2.1.1 Autor

Autorem knihy *Les droits de l'homme racontés aux enfants* je francouzský kněz Jean-Louis Ducamp, ilustroval ji Patrick Deubelbeiss.

Jean-Louis Ducamp se narodil v Paříži v roce 1942. Během svého života působil jako kněz v mnoha francouzských diecézích a ve dvou francouzských nemocnicích.

Jeho spisovatelská kariéra je velmi pestrá, skládá se na jedné straně z knih pro děti s vyloženě náboženskou tematikou a na straně druhé z výchovných knih pro děti. Autor rovněž přeložil texty ze starořečtiny a publikoval je v díle *Les Actes des apôtres ainsi est née l'Église*, které vyšlo v nakladatelství Le Sènevé v roce 1977. Autor se zde snaží přiblížit skutky apoštolů mladým čtenářům.

Do první skupiny patří: *Partir* (1973), *Au commencement de l'Église les Actes des apôtres* (1977), *Dis- moi qui est Dieu ?* (1979), *Je vais à la messe* (1979), *La Création* (1985). Tyto knihy vyšly v katolickém nakladatelství Le Sènevé v edici *Réjouis-toi*. Jean-Louis Ducamp je rovněž spoluautorem knih: *«Depuis plus de 4000 ans»*, Le Sènevé (1973), *Le Journal de Boudoune et Nanou Journal d'animation pour les enfants de 6-8 ans et leurs familles, 1ère série*, Le Sènevé (1973), *Aujourd'hui c'est la fête 2*, Le Sènevé (1979), „*Allez, enseignez “devenir catéchiste*, Nouv. Cité 1983, *Le Signe de la croix*, Le Sènevé (1985).

Do skupiny děl s jinou než náboženskou tematikou patří knihy: *Le Bonheur raconté aux enfants* (1973), *Les Droits de l'homme racontés aux enfants* (1983) a *L'Amitié racontée aux enfants* (1989). Všechny tyto knihy vyšly v nakladatelství Les Éditions ouvrières jako součást edice Enfance heureuse.

2.1.2 Čas, místo, médium

Výchozí text byl součástí publikace *Les droits des hommes racontés aux enfants*, kterou v rámci své edice Enfance heureuse vydalo nakladatelství Les Éditions ouvrières poprvé v roce 1983. Tato edice se zaměřuje na mladého čtenáře a pokouší se mu přiblížit a srozumitelně vysvětlit určité aspekty lidského života, snaží se i změnit jeho pohled na svět. Ideou této edice je udělat ze světa lepší, spravedlivější místo (jak nakladatelství samo tvrdí na svých stránkách). Nakladatelství Les Éditions ouvrières se v roce 1993 přejmenovalo na Les Éditions de l'Atelier, a proto poslední vydání této knihy 1999 najdeme již pod tímto jménem nakladatelství.

Při našem překladu jsme měli k dispozici exempláře z let 1988 a 1999, vycházeli jsme však ze staršího vydání, jelikož to nové bylo ochuzeno o některé ilustrativní texty a v základním textu se obě vydání nijak neliší.

2.1.3 Adresát

Jak už vyplývá ze samotného názvu, kniha je určena především dětem. Text není nijak pojmově náročný, nakladatel ho doporučuje již pro děti od 9 let. Autoři publikace *Plumes de colombe : choisir des livres pour nos enfants*, vydané v nakladatelství Les éditions d'en bas ale tvrdí, že tón knihy je občas příliš moralizující a paternalistický a že je text na některých místech nejasný. Doporučují ho tedy až pro děti od 11 do 13 let a my s nimi plně souhlasíme.

Z vlastní zkušenosti i z rešerše víme, že jde o knihu, která je ve Francii velmi populární. Jedná se o výchovně-naučnou knihu, která bývá využívána a doporučována dětem k četbě ve škole v rámci výuky občanské výchovy, nebo v nedělních školách.

Text je na adresáta výrazně zaměřen, autor ho velmi často přímo oslovuje. Autor se tím snaží zajistit jeho pozornost i to, že textu porozumí.

2.1.4 Funkce textu

Autorovým cílem bylo přiblížit dětskému čtenáři problematiku lidských práv a jejich vývoje, klade si za úkol čtenáře poučit, vychovávat ho a vysvětlit mu dané téma. Ve výchozím textu je tedy zastoupena jak funkce informativní, tak snaha vysvětlovat. Autor na mnoha místech parafrázuje, opakuje, co již jednou řekl, a uvádí příklady. Tímto postupem autor text výrazně zjednodušuje, přibližuje ho dětskému čtenáři. Ke každému abstraktnímu pojmu se snaží přiřadit pojem či příklad z čtenářova každodenního života.

V textu se tedy uplatňují prvky slohotvorných postupů jako výklad, popis, ale i vyprávění.

Vedle této dominantní funkce v textu zaznamenáme i výrazné prvky persuaše, kdy se autor snaží čtenáře přesvědčit, aby přejal určitý autorův názor nebo ho pohnout k určité činnosti. Autorem daného textu je katolický kněz a je tedy logické, že se snaží ve svém díle šířit takové ideály, jakými jsou: lidská práva, rovnost lidí, láska k bližnímu, či ideál celosvětového míru.

Pokud bychom posuzovali text z hlediska funkcí *Romana Jakobsona*, tak bychom zjistili, že v něm, ostatně stejně jako v každém populárně-naučném textu, převládá funkce referenční. Výrazně je zde zastoupena i funkce konativní, např. v řečnických otázkách nebo v okamžicích, kdy se autor obrací přímo na čtenáře. Vyskytuje se zde i funkce metalingvistická, kterou autor používá při vysvětlování pojmů. Nalezneme zde i příklady funkce expresivní, což je vzhledem k zaujetí autora pro dané téma logické.

2.2 Vnitrotextové faktory

2.2.1 Téma

Ze samotného názvu knihy lze vyčíst, že se věnuje problematice lidských práv a tomu, jak tuto problematiku vysvětlit srozumitelně dětem. Kniha však není výrazně monotematická, kromě jiného se v ní rozebírají problematika otroctví, emigrace a jiná všelidská témata.

Kniha je rozdělena do čtyř kapitol, z nichž jsou předmětem našeho překladu pouze první a druhá kapitola a část kapitoly třetí. V první kapitole, která se jmenuje „*Ostrov Gorée*“, se autor zamýšlí nad situací lidských práv ve světě, nad tím zda jsou dodržována, nebo ne, k dokreslení zde vypráví příběh mučedníka z 20. století, Oscara Romera. Hovoří zde o problematice otroctví a dokládá ji vyprávěním o ostrově Gorée a úryvkem o dítěti, které bylo společně se svou rodinou prodáno do otroctví. Zajímá se i o to, zda jsou zákony a pravidla důležitá pro život v lidské společnosti, a tuto tematiku ilustruje příběhem „*Divoké dítě*“, který se odehrál v 19. století ve Francii.

Ve druhé kapitole, nazvané „*Volnost, rovnost, bratrství*“, podrobně rozebírá význam každého z těchto slov a vybírá si k tomu příklady z každodenního života.“

Třetí kapitola, kterou autor pojmenoval „*Dlouhá historie*“, pojednává o historickém vývoji lidských práv ve Francii. Z této kapitoly jsme překládali pouze pasáž o vzniku a obsahu *Deklarace práv člověka a občana* z 26. srpna 1789. Ve zbytku kapitoly autor rozebírá situaci lidských práv od antiky až po současnost.

Ve čtvrté kapitole, kterou nazval „*Les droits de tous les jours*“, autor čtenáři ukazuje, jak by se měla a mohla lidská práva uplatňovat v každodenním životě.

Tento text je z velké části všeobecně platný, mohl by tedy být použit pro děti z téměř jakékoliv země na světě. Jediné, co by bylo potřeba změnit, by byly příklady, které vycházejí z francouzské historie a každodenní reality. Bylo by třeba je nahradit

příklady, které by byly blízké dítěti z toho kterého státu. O způsobu, jakým jsme tyto problémy řešili, se zmiňujeme dále v textu.

2.2.2 Výstavba textu a grafické členění

Text je členěn do čtyř kapitol. Kapitoly jsou tematicky uspořádané, jak jsme již zmínili v předchozím odstavci. Každá kapitola je navíc členěna na velké množství kratších odstavců. Každému odstavci zhruba odpovídá jedna myšlenka, argument či ilustrační příklad.

V samotném textu autor příliš nepracuje, pravděpodobně s ohledem na dětského čtenáře, s různými druhy písma. Autor pouze používá odlišné písmo pro orámované úryvky a pro hlavní text. V hlavním textu navíc kurzivou zvýrazňuje slovní zásobu, která se týká problematiky lidských práv.

Kniha je ilustrovaná, autorem ilustrací je Patrick Deubelbeiss. Ilustrace jsou pouze černobílé a pro dětskou knihu je shledáváme snad příliš ponurými. Každou kapitolu otevírá jedna ilustrace, která je doprovázená popiskem. První kapitolu otevírá obrázek s názvem „*Cesta černochů*“, druhou „*Zbavení hodnosti kapitána Alfreda Dreyfuse*“ a konečně třetí „*Danton na lavici obžalovaných*“.

Součástí knihy jsou úryvky z děl jiných autorů, které doprovázejí hlavní text. Většinou jsou vizuálně odlišeny orámováním. Výjimkou je verš z básně Paula Éluarda *Svoboda*, který je odlišen pouze kurzivou. Orámovány jsou však i dva příběhy, které nejsou dílem jiných autorů, jimiž jsou „*Divoké dítě*“ a „*Oscar Romero*“. Ve třetí kapitole autor navíc cituje úryvky z *Deklarace práv člověka a občana*. Ty jsou v textu odlišeny pomocí uvozovek a kurzivy.

Celkově je text přehledný, odstavce ani kapitoly nejsou příliš dlouhé. Možná bychom jen zvolili jiný font písma, který by byl možná dětskému čtenáři přístupnější.

2.2.3 Žánrově stylistické zařazení

Jedná se o populárně naučný text, vyznačující se znaky, které popisují Houžvičková a Hofmannová (2012 : 151 – 153) nebo Brunel a Šotolová (2012 : 9 – 13). Tento text je předem promyšlený a klade si za úkol poučit čtenáře srozumitelnou formou o problematice lidských práv. Dochází zde k tematickému členění do kapitol, které jsou dále rozděleny do velkého množství jednotlivých odstavců, přičemž jednomu odstavci zhruba odpovídá jedna myšlenka, jeden ilustrativní příklad či argument.

V textu převažuje výklad, vyskytují se však vyprávěné pasáže, jakou je například příběh ostrova Gorée, výňatek z díla Josiaha Hensona *Lidé bez práv*, příběh Oscara Romera a úryvek s názvem „*Divoké dítě*“. Můžeme zde však nalézt i prvky úvahy.

Souvětí se střídají s větami jednoduchými, někdy odstavec tvoří pouze jedna věta, jindy celé dlouhé souvětí. V textu převládá s ohledem na recipienta lexikum běžné, srozumitelné, objevuje se zde však i v omezené míře lexikum z odborné oblasti, které je většinou následně parafrázováno a vysvětleno.

V textu jsou hojně přítomná osobní zájmena, především druhá osoba čísla jednotného, jelikož se autor stále obrací na svého čtenáře. K tomuto používá i inkusivní plurál (první osobu čísla množného), či druhou osobu čísla množného. Objevují se zde však často i neosobní vyjádření pomocí pasiva a zájmena „on“. Rozhodně se nejedná o odosobněný text, autorův přístup k tématu je velmi aktivní.

2.2.4 Lexikum

Jak jsme již jednou zmiňovali, v textu se převážně nachází běžné lexikum, objevuje se zde však i lexikum z různých specifických oblastí. Toto lexikum je však následně vysvětleno pro čtenáře srozumitelnými pojmy.

Z hlediska odborné terminologie jsou v textu zastoupeny termíny z oblasti:

- lidských práv či z právní oblasti (*les droits de l'homme, le droit, le droit à la vie, la dignité, le droit de se taire, le droit au bonheur, le droit à la liberté, le droit fondamental, les droits de l'homme minimum, les droits de la femme, le droit de vote, jouir des droits, bafouer les droits de l'homme, un devoir, légitimes, ces interdits, la loi, limiter les droits, le vol, la spoliation, la peine de la mort, le respect de la vie, jouir des droits, le texte juridique, ignorer la loi, les droits inaliénables, égaux en droits*)
- spravedlnosti (*la justice, avec équité, rendre la justice, l'injustice, le droit à la justice, le droit à l'égalité*)
- politicko – sociální (*le chômage, des régimes de dictature, les immigrés, les travailleurs, un salaire de misère, se soigner, se déplacer librement, la famine, s'expatrier, des pauvres, les immigrés, des citoyens, la pauvreté, le misère*)
- rovnoprávnosti mužů a žen (*différences (...) des sexes, le mépris pour les filles, traite les femmes en êtres inférieurs, de sexe masculin ou de sexe féminin*)
- ekonomické (*de gros profits financiers*)
- otrokářství (*les esclaves, la côte des Esclaves, l'esclavage, enchaînés, humiliés, les marchands d'esclaves, vendre aux enchères, un navire négrier, la déportation des esclaves, méprisés*)
- nacismu, nacistické okupace (*occupé, résistait à l'oppression, la domination d'une armée étrangère, les nazis, un peuple des « Seigneurs »*)

- Velké francouzské revoluce a dalších revolucí (*les barricades, la prise de la forteresse, des arbres de la liberté, la devise, l'Assemblée constituante, l'abolition des privilèges, les droits propres aux seigneurs, nobles*)
- vězeňství (*les prisons, ces prisonniers, traiter les prisonniers, arrêté, détenu, lettre de cachete*)
- náboženství (*la religion, des croyances, Monseigneur, célébrait la messe*)
- tyranie a diktatury (*la tyrannie, des régimes de dictature, les militaires au pouvoir, l'intervention de l'armée, les opposants, s'opposer à un régime, les prisonniers politiques, torturer, les dictateurs*)

Lexikum je tedy převážně běžné, občas expresivní. Z hlediska stratifikace v textu převládá jazyk spisovný.

2.2.5 Syntax

V souladu s tím, že v textu převládá výklad s určitými pasážemi, kde je užito vyprávění, je většina vět v textu oznamovacích. Nalezneme zde však i mnoho příkladů vět tázacích či řečnických otázek, které zprostředkovávají kontakt se čtenářem, např.

Sais-tu où est l'île de Gorée? VT: 16, *Peut-être as-tu déjà entendu parler des enfants sauvages?* VT: 24, *Comment faire pour que tous ces lieux où des hommes ont souffert, ont été méprisés, écrasés, vendus, deviennent, comme l'île de Gorée aujourd'hui, comme la France que nous souhaitons, des lieux de rencontre et d'amitié ?* VT: 26, *Sais-tu par quelle couleur est représentée le plus souvent la liberté ?* VT: 28. Nalezneme zde však i příklady vět zvolacích, jako např. *Quelle pagaille !* VT: 25, *Ils furent déçus !*, VT: 28, *Quel bel idéal !* VT: 40, *Pauvres types !* VT: 44, *Une civilisation qui traite les femmes en êtres inférieurs a encore bien des progrès à faire !* VT: 44.

Nachází se zde i přímá řeč, která většinou slouží k aktualizaci textu a k přitažení čtenářovy pozornosti, např. *Souvent, tu as envie de mettre tes droits personnels en avant : « J'ai le droit de sortir, j'ai le droit de faire à ma guise, j'ai le droit d'avoir les copains qui me plaisent, j'ai le droit de voir qui je veux... »* VT: 22, *Tu vois la contradiction : d'un côté il réclame d'avantage d'autonomie en disant : « J'ai le droit*

de sortir quand je veux, laissez-moi tranquille... » VT: 41, nebo také k doslovné citaci, např. Monseigneur Romero dit un jour dans sa cathédrale : « Si on vous demande de prendre les armes et de tirer sur ceux qui défendent leur liberté, refusez. » VT: 29, Voilà comment un de mes amis médecin en Haute-Volta me décrit son pays :

« Nous sommes six millions de Voltaïques, sur un territoire qui équivaut au tiers de la France. Il y a un médecin pour 175 000 habitants, et 9 pharmaciens pour l'ensemble du territoire. (...) » VT: 52.

V textu se střídají věty jednoduché se souvětími, kratší souvětí s těmi delšími. Z hlediska interpunkce autor v souvětích používá jak pro češtinu běžnou interpunkci, tak občas i pro francouzštinu běžné dvojtečky, které však zde mají spíše funkci explikativní, např. *Comme on le dit souvent : ma liberté s'arrête où commence celle des autres.* VT: 39, *Le vocabulaire, ici, est dangereux : quand on parle des droits de « l'homme », le mot veut dire, évidemment toute personne humaine, de sexe masculin ou de sexe féminin.* VT: 44

Autor používá různé druhy vyjádření podle toho, zda se jedná o výkladovou část nebo o vyprávění, vyjádření jeho názoru, či zda se zrovna obrací ke čtenáři.

Dominantní je použití zájmena druhé osoby čísla jednotného, jímž se autor obrací přímo na čtenáře, např. *Si tu regardes la télévision, si tu écoutes la radio, si tu lis le journal, tu te rends compte (...)* VT: 11, *Tu sens bien que ce sont des droits dont devrait bénéficier tout être humain.* VT: 14, *Quand tu colles un timbre sur une lettre, sais – tu que le visage de femme a été emprunté à un tableau d'Eugène Delacroix (...)* VT: 36.

Autor však užívá i jiné druhy osobního vyjádření. Najdeme zde jak zájmeno první osoby čísla jednotného, např. *Si j'écris ce livre aujourd'hui, c'est parce que je sais qu'il existe encore des esclaves, c'est parce que je sais que les droits de l'homme sont encore bafoués (...)* VT: 21, *Mais je ne pouvais pas oublier (...)* VT: 17, tak inkusivní plurál, např. *Mais, comme nous en jouissons, nous la trouvons aussi naturelle que l'air que nous respirons. Nous n'y pensons pas.* VT: 36.

V textu se vyskytuje i vyjádření neosobní, převážně pomocí zájmena „on“, např. *On m'a raconté cette histoire (...) VT: 17, Quand on a ton âge, on se croit souvent malheureux, parce qu'on s'estime incompris, mal aimé, mais quand on y regarde bien, il y a tant de gens vraiment malheureux que l'on prend conscience de la modestie de ses petits malheurs. VT: 21, či pomocí vazby il y a, např. Il y a aujourd'hui des pays , où les gens, les enfants comme les adultes (...) VT: 14, Il y a aujourd'hui des pays où les opposants sont mis en prison ou dans des asiles psychiatriques VT: 57.*

2.2.6 Textová úroveň

Kapitoly jsou řazeny tematicky, uvnitř jsou rozčleněny do většího množství odstavců. Ty jsou řazeny poměrně logicky za sebou, každému odstavci přibližně odpovídá jedna část vyprávění, myšlenka, či argument. Stává se však, že autor se vyjadřuje heslovitě a tím pádem na sebe text úplně nenavazuje, s čímž jsem se snažila vyrovnat i ve svém překladu.

Srozumitelnosti textu napomáhají rovněž prostředky koheze, která je v něm zajištěna větnými orientátory a konektory (*certes, sans oublier, mais, ainsi, en réalité*), ale není jimi rozhodně přesycen. Objevují se zde rovněž anafory či katafory, např. *Il y a aujourd'hui des pays où les opposants sont mis en prison (...)VT: 57, Il y a aujourd'hui des pays où les opposants sont fouettés (...) VT: 58, Il y a aujourd'hui des pays où on affame les pauvres (...) VT:58. Kohezi napomáhají i determinanty např. (...) des milliers d'hommes, de femmes, d'enfants, étaient partis pour l'esclavage, enchaînés, frappés, humiliés. Ces esclaves n'avaient aucun droit. VT: 17, Ces interdits sont très pénibles à supporter. Comme l'est la loi qui dans la société interdit beaucoup de choses. Mais tu sais bien que ces interdits sont nécessaires pour vivre ensemble. Nous les acceptons (...) VT: 23.*

Celkově lze však říci, že text je poměrně logicky členěný a pro cílového čtenáře srozumitelný.

2.2.7 Nonverbální prvky

Posledním z vnitrotextových faktorů, kterými bychom se chtěli v analýze vnitrotextových faktorů zabývat, jsou nonverbální prvky (zmínili jsme se o nich již v pojednání o grafickém členění textu). Jak jsme již zmiňovali, tak autor používá jeden font písma pro hlavní text a druhý pro úryvky autorů, které jsou součástí tohoto díla. Ty jsou rovněž v textu odlišeny orámováním. Tento druh odlišení je však rovněž použit i pro dva texty, jež jsou dílem samotného autora a ilustrují text vyprávěním příběhů. Kurziva je v textu využita ke zvýraznění pojmů, které se dotýkají přímo lidských práv.

V překládané části jsou přítomné tři černobílé obrázky, které otevírají každou kapitolu a které s ní tematicky souvisejí. Výřez z tohoto úvodního obrázku doprovází každou kapitolu v záhlaví jednotlivých stránek, a text tím vizuálně sjednocuje. Obrázky jsou bohužel ponuré a není jasné, zda by dětského čtenáře spíše neodradily, jak to zmiňují rovněž autoři publikace *Plumes de colombe*.

3. Komentář překladu

3.1 Metoda překladu

Metoda překladu, kterou jsme zvolili, vychází z překladatelské analýzy originálu a úvahy nad tím, kdo bude potencionálním příjemcem překladu.

Výchozí text v sobě, z hlediska překladu, nese hned několik problémů. Prvním z nich je fakt, že text je orientován na dětského čtenáře a musí tomu tedy odpovídat jak po stránce syntaktické, tak po stránce lexikální. Výrazným problémem byla i určitá abstraktnost některých vyjádření, která jsou francouzskému čtenáři srozumitelná a českému již nikoliv.

Další zdroj obtíží představoval lokální charakter komunikátu, jelikož určité pasáže jsou úzce spjaty s francouzským prostředím a autor zde často přímo oslovuje francouzského čtenáře. Při řešení tohoto problému se nabízelo hned několik možností. První z nich byla přizpůsobit text zcela českému čtenáři a najít analogické situace z české reality i historie. Tento přístup bychom zvolili tehdy, když bychom se chystali přeložit celou knihu a komercializovat ji. Dalším řešením mohlo být to, že by se zcela ponechal charakter textu i s oslovením francouzského čtenáře a případně by se doplnil o poznámkový aparát. Vzhledem k tomu, že se jedná o knihu pro děti, se nám tento přístup nezdál rovněž vhodný.

V rámci našeho textu jsme si zvolili střední cestu a styl, který by odpovídal stylu i záměru autora, a zároveň jsme se snažili zachovat jeho komunikační funkci. Francouzské reálie jsme ponechali, místy jsme je přímo v textu upřesnili a v případě, kdy autor oslovuje přímo francouzského čtenáře, jsme toto oslovení zrušili a kontext posunuli do francouzské reality. K poznámkám pod čarou jsme se neuchylovali, jelikož nám to přišlo vzhledem k příjemci textu neadekvátní.

3.2 Typologie překladatelských problémů a jejich řešení

Převod textu do jiného jazyka či kultury s sebou vždy nese mnohé překladatelské problémy. Zde hrál velkou roli i specifický příjemce překladu, kterým je dítě. V této části jsme se však zaměřili pouze na ty, které působily obtíže a standardním systémovým změnám, ke kterým běžně dochází při překladu z češtiny do francouzštiny, jsme se nevěnovali.

3.2.1 Úroveň lexikální

Vzhledem k tomu, že se jedná o populárně naučný text, najdeme zde mnoho termínů z různých oblastí. Jejich podrobnějšímu rozdělení jsme se věnovali při analýze výchozího textu. Určité termíny se v textu opakují, nemají totiž kontextová synonyma.

Obecně lze však říci, že (až na výjimky) nejsou na čtenáře kladeny příliš velké nároky. Termíny jsou totiž následně parafrázovány či vysvětleny pomocí ilustrativního příkladu. S ohledem na dětského čtenáře jsme všude tam, kde to bylo možné, volili spíše domácí variantu určitého termínu, i když by se nám zdála exaktnější varianta cizí. Často jsme museli přistoupit ke konkretizaci příliš obecného pojmu.

Nejčastěji se ve výchozím textu objevuje termín „*právo*“ – „*droit*“. Tento termín se zde objevuje buď sám o sobě, nebo ve spojení s přívlastkem. Neexistuje k němu žádné kontextové synonymum, byli jsme ho tedy nuceni překládat stále stejně. Najdeme zde tedy výrazy jako (*le droit* – *právo*, *le droit à la vie* – *právo na život*, *le droit de se taire* – *právo mlčet*, *le droit de vote* – *volební právo*, *le droit fondamental* – *základní právo*, *le droit au bonheur* – *právo na štěstí*, *le droit à la liberté* – *právo na svobodu*, *les droits de l'homme* – *lidská práva*, *les droits de l'homme minimum* – *minimální lidská práva*, *les droits de la femme* – *práva žen*, *les droits inaliénables* – *nezcizitelná práva*).

Byli jsme se také nuceni potýkat s problematikou překladu sloves, která se k pojmu právo většinou vážou. Nejčastěji jsme se uchýlovali k řešení pomocí obecného vyjádření, např. výraz „*jouir des droits*“ jsme s ohledem na čtenáře překládali raději jako „*mít práva*“, i když výrazy „*požívat*“ nebo „*užívat*“ by se mi zdály terminologicky přesnější. Autor totiž v textu častěji používá obecnějšího vyjádření pomocí slovesa „*avoir*“ – „*mít*“. U samotného výrazu „*avoir droit*“ jsme občas volili dle kontextu jeho vynechání a nahrazení modálním slovesem „*moci*“, jelikož se nám zde zdál nadbytečný, např.

Il y a aujourd'hui des pays , où les gens, les enfants comme les adultes, n'ont pas le droit de manger à leur faim (...) VT: 14

I dnes najdeme státy, kde se lidé, dospělí i děti, nemohou dosyta najíst (...) CT: 9

Výraz „*respecter les droits*“ jsme však v zájmu větší lexikální variability překládali jak pomocí slovesa „*respektovat*“, tak pomocí českého vyjádření „*dodržovat*“.

S ohledem na recipienta překladu jsme se rovněž snažili využívat spíše stylisticky nižší a jemu bližší varianty slov. Například místo vyšší varianty ukazovacích zájmen *ten, tato, toto, tito, tyto, tato*, jsme volili spíše jejich stylisticky nižší varianty *tenhle, tahle, tohle, tihle, tyhle, tahle*.

Celkově lze říci, že výchozí text je velmi expresivní. Je to jednak dáno tím, že se jedná o populárně-naučný text francouzský, který obecně bývá expresivnější, jednak tím, že autorem je katolický kněz, který se místy uchyluje až k moralizujícímu kázání. Byli jsme na vážkách, zda máme tuto expresivitu zachovat, jelikož se nám místy zdála až příliš silná. Nakonec jsme se však pro její zachování rozhodli, jelikož bychom se jinak příliš odchyliili od originálu a text zcela změnili.

3.2.2 Úroveň syntaktická

Většina problémů v syntaktické rovině pramenila z odlišnosti výchozího a cílového jazyka a z toho, že nedisponují stejnými syntaktickými prostředky.

Velmi často jsme se potýkali s příliš složitými souvětími, která byla pro čtenáře cílového textu nevhodná. Tato souvětí jsme se snažili rozdělit na menší celky, aby byla snáze pochopitelná, např.

Toi qui lis ce livre, tu vis dans un îlot où les droits de l'homme sont respectés, peut – être pas toujours parfaitement pour tous, mais suffisamment pour sentir tes privilèges par rapport à tant d' autres peuples. VT: 11

Ty, který čteš tuto knihu, žiješ na malém ostrůvku, kde se lidská práva dodržují. Možná ne vždycky dokonale a možná neplatí pro všechny stejně, ale dost na to, abys cítil, že jsi oproti mnohým národům ve výhodě. CT: 7

Quand on a ton âge, on se croit souvent malheureux, parce qu' on s' estime incompris, mal aimé, mais quand on y regarde bien, il y a tant de gens vraiment malheureux que l' on prend conscience de la modestie de ses petits malheurs. VT: 21

Když je člověk ve tvém věku, tak si často myslí, že je nešťastný, protože si namlouvá, že mu nikdo nerozumí a nikdo ho nemá rád. Když se ale dobře podíváš, zjistíš, že je hodně lidí, kteří jsou nešťastní, a uvědomíš si, že tvé starosti jsou vlastně malé. CT: 11

Obecně lze říci, že francouzština je jazykem, který je nominálnější než čeština, která význam vyjadřuje častěji slovesem. Složitější nominální konstrukce by v češtině mohly s ohledem na malého čtenáře působit rušivě, a proto jsme se je snažili nahradit slovesným vyjádřením.

L'île de Gorée est devenue un lieu de rencontre, de flânerie, de tourisme. VT: 17

Z ostrova Gorée se stalo turistické místo, kde se lidé setkávají, kde se procházejí a kde se mohou volně pohybovat. CT: 9

Après une traversée terrible (...) VT: 19

Přepravovali je (...) CT: 11

Différence des religions, des croyances, des modes de vie, etc. VT: 45

Lidé se mohou lišit i tím, že mají různá náboženství, věří v různé věci, mají odlišný způsob života (a mohou být rozdílní i ve spoustě dalších věcí). CT: 23

Problémy neosobních konstrukcí budou řešeny v samostatném oddílu, který následuje.

3.2.3 Neosobní konstrukce

V odborných textech, tedy i v textech populárně-naučných, se často vyskytují neosobní konstrukce. V textu, který byl předmětem našeho překladu, se nejčastěji objevovalo pro francouzštinu zcela běžné neosobní zájmeno „on“. Při jeho překladu jsme vycházeli především z kontextu, a proto jsme dospěli hned k několika variantám překladu:

- oni

On m'a raconté cette histoire (...) VT: 17

Tenhle příběh mi vyprávěli (...) CT: 9

Rien ne leur appartenait. Leur corps même ne leur appartenait plus, on les vendait comme des choses ou des bêtes. Leur maître en faisait ce qu'il voulait. VT: 19

Nic jim nepatřilo. Dokonce ani jejich tělo. Prodávali je jako věci nebo zvířata a jejich pán si s nimi mohl dělat, co chtěl. CT: 11

- zvrtné se

On raconte que (...) VT: 17

Vypráví se (...) CT: 10

Après une traversée terrible, à fond de cale d'un navire négrier, arrivés aux Amériques, les survivants étaient vendus aux enchères comme du bétail. On examinait leurs muscles, leurs dents, leurs cheveux, on s'assurait de leurs qualités physiques. VT: 19

Přeppravovali je v nejhlubším podpalubí otrokářské lodi. Cesta byla strastiplná. Ti, kteří ji přežili, byli prodáni v dražbě jako dobytek. Zkoumalo se, jaké mají svaly, zuby a vlasy, ověřovaly se jejich fyzické vlastnosti. CT: 11

- člověk

Quand on a ton âge, on se croit souvent malheureux, parce qu'on s'estime incompris, mal aimé(...) VT: 21

Když je člověk ve tvém věku, tak si často myslí, že je nešťastný, protože si namlouvá, že mu nikdo nerozumí a nikdo ho nemá rád. CT: 11

- druhá osoba čísla jednotného

(...) mais quand on y regarde bien, il y a tant de gens vraiment malheureux que l'on prend conscience de la modestie de ses petits malheurs. VT: 19

Když se ale dobře podíváš, zjistíš, že je hodně lidí, kteří jsou nešťastní, a uvědomíš si, že tvé starosti jsou vlastně malé. CT: 11-12

- první osoba čísla množného

Différences des races ensuite. Voilà longtemps que l'on sait qu'il n'y a pas de races « supérieures » ou « inférieures ». VT: 45

Po odlišnosti pohlaví následuje rozdílnost ras. Už dlouho víme, že neexistují ani „nadřazené“ ani „podřadné rasy“. CT: 23

3.2.4 Překlad reálií

Kniha pojednává o univerzálním tématu, které by mělo být blízké čtenářům po celém světě. Ilustrativní příklady a příběhy však autor vybírá z francouzské historie, umění, kultury či z francouzského každodenního života. Jak jsme již zmiňovali, uchýlili jsme se při jejich překladu ke střední cestě. Nechali jsme text ve francouzské realitě a v případě, kdy se autor přímo obrací na čtenáře v inkusivním plurálu či ve druhé osobě čísla jednotného, jsme text transponovali do neosobních vyjádření či do třetí osoby čísla jednotného či množného.

- *Quand tu colles un timbre sur une lettre, sais – tu que le visage de femme a été emprunté à un tableau d'Eugène Delacroix, la liberté guidant le peuple de Paris sur les barricades?* VT: 36

Jestlipak si malý Francouz uvědomuje, když lepí známku na dopis, že obličej ženy na známce pochází z obrazu Eugène Delacroixe, který se jmenuje *Svoboda vede lid Paříže na barikády*? CT: 18

- *Dans notre pays, ce qui semble évident aujourd'hui ne l'a pas toujours été. Les femmes n'ont le droit de voter que depuis 1945. On constate que pour le même travail les femmes sont encore parfois moins payées que les hommes – mais surtout on constate que trop d'hommes dans notre propre pays ont encore tendance à se croire « supérieurs » aux femmes.* VT: 45

Co se dnes Francouzům zdá jako samozřejmé, v minulosti rozhodně samozřejmým nebylo. Ženy mají volební právo až od roku 1945. Vidíme, že za stejnou práci ženy ve Francii dostávají občas méně peněz než muži, ale především vidíme, že je tam mnoho mužů, kteří mají sklon považovat se za „nadřazené“ ženám. CT: 22

- *Le droit à la vie est si puissant, que certaines religions comme l'hindouisme poussent ce respect à l'absolu : les hindouistes ne tuent aucun animal, aucun être vivant. Nos coutumes, notre culture, ne vont pas si loin. Mais tu vois une fois de plus combien nous devons respecter celles des autres, même quand elles nous semblent étranges. VT: 51*

Právo na život je právem tak mocným, že některá náboženství jeho dodržování skutečně přehánějí. Například hinduisté by nezabili žádné zvíře, žádnou živou bytost. Francouzská kultura ani francouzské zvyky nejdou rozhodně tak daleko. Opět vidíš, jak moc musíme respektovat zvyky těch ostatních, i když nám připadají zvláštní. CT: 24

- *Chez nous, on ne torture pas, la société ne met plus à mort, des polices secrètes ne font plus disparaître les opposants qui peuvent s'exprimer à la télévision, on n'impose pas une vérité officielle, les enfants dans les écoles publiques peuvent se retrouver en ayant chacun sa religion, ou aucune ; et si on soupçonne quelque machination qui se rapprocherait de telles pratiques, car c'est une tentation parfois, nous avons heureusement des partis politiques, des syndicats, des associations, des groupes divers qui protestent immédiatement, s'inquiètent et aident ainsi à faire respecter les droits de l'homme. VT: 59*

Ve Francii se nemučí, společnost už neodsuzuje k trestu smrti, tajná policie už nenechává mizet odpůrce režimu, kteří se dnes můžou vyjadřovat v televizi. Nikdo nikomu nevnucuje oficiální pravdu, děti ve veřejných školách se můžou hlásit k odlišným náboženstvím, nebo být bez vyznání. A kdyby si Francouzi mysleli, že došlo k něčemu, co se takovému chování blíží, tak mají našťěstí politické strany, odbory, sdružení nebo jiné skupiny, které by nezůstaly lhostejné a které by se hned ohradily a tím napomohly tomu, aby byla lidská práva respektována. CT: 28

- *Tu as compris que cette devise s'adresse à toi comme à moi pour nous dire : « Voilà l'idéal que vous devez atteindre dans votre vie sociale pour respecter les droits des autres. »* VT: 61

Určitě jsi pochopil, že francouzské heslo se obrací jak k tobě, tak ke mně: „To je ten ideál, kterého byste měli ve svém životě ve společnosti dosáhnout, abyste mohli respektovat práva ostatních.“ CT: 28

V textu se objevovaly i kulturní a místopisné francouzské reálie, které jsme s ohledem na čtenáře překládali do cílového jazyka.

Překládali jsme například názvy uměleckých děl:

(...) ce poème de Paul Éluard, Liberté (...) VT: 35 – *(...) báseň Paula Éluarda Svoboda (...)* CT: 17

(...) un tableau d'Eugène Delacroix, la liberté guidant le peuple de Paris sur les barricades? VT: 36 – *(...) obrazu Eugène Delacroixe, který se jmenuje Svoboda vede lid Paříže na barikády?* CT: 18

(...) est surmontée par le Génie de la Liberté. VT: 37 – *(...) jehož vrcholek zdobí socha, která se jmenuje Duch svobody.* CT: 18

Tu sais sans doute qu'en entrant dans le port de New York, les passagers des bateaux sont accueillis par une grande statue, une femme tenant un flambeau, la Liberté éclairant le monde. VT: 37 – *Určitě víš, že cestující, přijíždějící lodí do přístavu v New Yorku, vítá velká socha ženy, která drží pochodně. Ta socha se jmenuje Svoboda osvětlující svět.* CT: 18

Místopisné názvy:

A Paris, la colonne érigée, place de la Bastille, pour commémorer la prise de la forteresse symbolique, est surmontée par le Génie de la Liberté. VT: 37 – Na náměstí Place de la Bastille v Paříži byl jako připomínka dobytí Bastily vztyčen Červencový sloup, jehož vrcholek zdobí socha, která se jmenuje Duch svobody. CT: 18

Comme c'est un Français, Bartholdi, qui l'a réalisée, on peut en voir une petite réplique à Paris à la pointe de l'île des Cygnes, sur le pont de Grenelle qui enjambe la Seine. VT: 37 – Vytvořil ji francouzský sochař Bartholdi, a proto najdeme její malou kopii i v Paříži na cípu Ostrova Labutí na Grenellském mostě, který se klene přes řeku Seinou. CT: 18

Názvy z historie:

la Révolution française VT: 67 – Velká francouzská revoluce CT: 29

l'Assemblée constituante VT: 67 – Ústavodárné shromáždění CT: 29

„la Déclaration des droits de l'homme et du citoyen“ VT: 67 – „Deklaraci práv člověka a občana“ CT: 29

Kniha není příliš časově ukotvená, a tak, i když byla napsána v roce 1983, jsme narazili v tomto ohledu pouze na dva problémy. Prvním byla skutečnost, že autor řadí Polsko mezi země, kde se nedodrží lidská práva, což už není v dnešní době aktuální. Museli jsme tedy přistoupit k určitému zásahu významového charakteru.

Si tu regardes la télévision, si tu écoutes la radio, si tu lis le journal, tu te rends compte, qu'en Pologne, au Salvador, un peu partout dans le monde, les droits de l'homme sont bafoués. Il y a des pays où les gens n'ont aucun droit. Ils vivent sous des régimes de dictature. VT: 11

Když se díváš na televizi, posloucháš rádio nebo čteš noviny, uvědomíš si, že třeba kdysi v Polsku nebo v Salvadoru, vlastně tak trochu všude na světě, se lidská práva neberou úplně vážně. Jsou země, kde vládne diktatura a kde lidé nemají vůbec žádná práva. CT: 7

Druhým bylo to, že autor uvádí peněžité částky ve francích. Vzhledem k tomu, že text je určený dětem, tak jsme je v textu uváděli aproximativně přímo v korunách.

(...) pour un salaire de misère qui correspond peut-être à un franc par jour. VT: 12 – (...) za mizivou mzdu, která odpovídá možná jen čtyřem korunám za den. CT: 7

3.2.5 Slovesné časy

Obecně lze říci, že ve výkladových částech výchozího textu převládá prézens, a tento čas jsme zachovali, jelikož s ohledem na čtenáře i charakter textu nebyl důvod ho měnit.

V částech, kde autor ilustruje svůj výklad příklady či příběhy, se objevují různé minulé časy (imparfait, passé simple a passé composé). Zde jsme se rovněž snažili, pokud to nebránilo logice vyjádření, používat v cílovém textu rovněž minulé časy.

Celkově nebyl text z hlediska slovesných časů příliš náročný.

3.2.6 Texty jiných autorů, které jsou součástí knihy

Jak jsme již zmínili v části, kde se zabýváme analýzou samotného textu, součástí díla jsou i úryvky z děl jiných autorů, které jsou použity k ilustraci výkladu. Žádná z citovaných pasáží, kromě sloky z básně Paula Éluarda, však nebyla dosud přeložena do češtiny, a stáli jsme tedy před rozhodnutím, zda máme texty přeložit sami, nebo zda je z překladu úplně vypustit. Tyto úryvky jsou však s dílem natolik spjatý, že se nám

jejich vypuštění nezdálo vhodné. Rozhodli jsme se, že pokud to bude možné, tak je přeložíme.

V první kapitole jsme přeložili texty: *EN FRANCE, IL Y A 150 ANS : LES ENFANTS AU TRAVAIL DANS LES FILATURES* VT: 13 a *DES HOMMES SANS DROITS : VENTE D'ESCLAVES EN AMÉRIQUE AU DÉBUT DU XIXe SIÈCLE* VT: 18.

Ve druhé kapitole jsme při transpozici verše Paula Éluarda použili překlad Adolfa Kroupy:

Sur mes cahiers d'écolier

Sur mes pupitres et les arbres

Sur le sable sur la neige

J'écris ton nom

VT: 35

Na svoje školní sešity

Na lavici a na stromy

Na písek na sněh

Píšu tvé jméno

CT: 17

Úryvky ze stran VT: 15, VT: 48 – 49 a VT: 55, jejichž autorem je Victor Hugo, jsme však bohužel museli vynechat, jelikož překlad takových literárních textů dalece přesahuje rámec požadavků na bakalářskou práci.

Naopak jsme se odvážili přeložit jednu sloku z díla Roberta Wace *le Roman de Rou* (*Román o Rollovi*). Jelikož to byl středověký text, tak jsme se hlavně snažili zachovat význam a mužská či ženská zakončení. V originále se jedná o oktosylab, nám se oktosylabem podařilo převést první dva verše, zbývající dva jsou z důvodu zachování významu a rýmu devítislabičné. První dva verše mají mužské zakončení, druhé dva ženské, rým jsme zvolili sdružený:

LES PAYSANS DU MOYEN AGE

FACE AUX NOBLES

Nous sommes hommes comme ils sont,

Tous membres avons comme ils ont

Et aussi grand corps avons

Et autant souffrir pouvons.

VT: 43

SROVNÁNÍ STŘEDOVĚKÝCH VENKOVANŮ SE ŠLECHTICI

Jsme lidé jako oni jsou

a údy stejné nás nesou

stejně velká jsou naše těla

která by stejně trpět měla

CT: 22

3.2.7 Překlad citací

Ve výchozím textu se objevují dva druhy citací. Jednak zde autor používá celé úryvky z děl jiných autorů (o tomto typu jsem se zmínila v předchozí části), jednak zde používá citace přímo v hlavním textu, a o těch bych se chtěla zmínit nyní. Objevují se především v části třetí kapitoly, která je předmětem mého překladu. Jedná se o výňatky z *Deklarace práv člověka a občana* z 26. srpna 1789. Sice se zde jedná o text určitého právního dokumentu, ale jelikož jde o text historický, tak není možné najít jeho oficiální překlad. Museli jsme tedy volit z různých verzí překladů. Nakonec jsme si, překvapivě, vybrali překlad, který je dostupný na internetových stránkách Wikipedie (odkaz je uveden v internetových zdrojích). Zdál se nám totiž nejpřístupnější pro čtenáře cílového textu a podle našeho názoru zachovává nejlépe ze všech dostupných překladů jak terminologii, tak i rytmus a ráz původního textu. V textu jsme tyto pasáže, stejně jako autor, vizuálně odlišili uvozovkami a kurzivou.

3.2.8 Opakování

Jak už jsme se zmínili v oddílu, který se věnuje analýze výchozího komunikátu, autor v textu často opakuje určitá slova či slovní spojení. Došli jsme k názoru, že je to autorův stylistický záměr, a všude, kde to neodporovalo smyslu textu či nepůsobilo rušivě, jsme všechna opakování transponovali i do cílového jazyka. Jiný přístup by dle našeho názoru zcela změnil ráz textu a oslabil jeho expresivitu i určitou naléhavost.

V textu jsme se setkali především s těmito druhy opakování:

- Opakování slovesných tvarů

Mais tu peux vivre, tu peux manger à ta faim, tu peux penser et parler à ta guise, tu peux aller et venir sans que tu sois menacé, tu peux fréquenter l'école, tu peux apprendre, tu peux jouer, t'amuser, te distraire, te cultiver... VT: 12

Ty ale můžeš žít, můžeš se dosyta najíst, můžeš si myslet a říkat co chceš, můžeš se volně pohybovat a necítit se v ohrožení. Můžeš chodit do školy, učit se, hrát si, bavit se, užívat si, vzdělávat se (a dělat spoustu dalších věcí). CT: 7

- opakování spojovacích výrazů

Certes, tu te rends compte que le chômage existe, que les immigrés sont parfois méprisés, que certains travailleurs sont très pauvres, que la justice commet de temps en temps des erreurs, que bien des familles sont mal logées. VT: 11

Samozřejmě si uvědomuješ, že existuje nezaměstnanost, že se s přistěhovalci občas nezachází dobře, že někteří pracující lidé jsou velmi chudí, že spravedlnost občas dělá chyby a že spousta rodin nemá dobré bydlení. CT: 7

- opakování slovních spojení

V rámci jednoho odstavce:

Il y a aujourd'hui des pays , où les gens, les enfants comme les adultes, n'ont pas le droit de manger à leur faim, n'ont pas le droit de se soigner quand ils sont malades, n'ont pas le droit d'apprendre à lire, à écrire, à se cultiver, n'ont pas le droit de dire ce qu'ils pensent, n'ont pas le droit de se déplacer librement chez eux, ni d'aller à l'étranger, des pays où la vie ne donne même pas aux enfants le droit de jouer. VT:

14

I dnes najdeme státy, kde se lidé, dospělí i děti, nemohou dosyta najíst, nemají právo na to, aby se o ně pečovalo, když jsou nemocní, nemají právo na to, aby se naučili číst a psát a nemají ani právo na vzdělání. Nemají právo říkat to, co si myslí, nemají právo se volně pohybovat ve své zemi ani právo odjet do jiné země. Děti z těchto zemí nemají ani právo na to, aby si mohly hrát. CT: 9

V rámci několika odstavců jdoucích za sebou

Il y a aujourd'hui des pays où les opposants sont mis en prison ou dans des asiles psychiatriques, car on considère qu'ils ne sont pas « normaux » puisqu'ils ne pensent pas comme il faut. On les mélange avec de vrais déments et on les drogue pour les soigner. On a enrégimenté la médecine.

Il y a aujourd'hui des pays où les opposants « disparaissent » sans laisser de trace parce qu'ils s'opposent à un régime qui ne respecte pas les droits de l'homme. On les tue, on les enterre clandestinement et on ne dit même pas à leur famille ce qu'ils sont devenus.

Il y a aujourd'hui des pays où les opposants sont fouettés, battus, torturés, où on leur coupe les mains, où on décapite, où on pend, où on fusille – parce qu'ils ne suivent pas les ordres ou la religion du pouvoir.

Il y a aujourd'hui des pays où l'on affame les pauvres, où on les vole, où on les spolie – et on les tue s'ils osent protester. VT: 57 – 58

I v dnešní době najdeme země, kde lidi zavírají do vězení nebo do blázinců, protože je nepovažují za „normální“ a protože neuvažují tak, jak se po nich požaduje. Dávají je ke skutečným slabomyslným a léčí je tím, že je cpou léky. Medicína je v tomto případě ve službách armády.

I v dnešní době najdeme země, kde obyvatelé mizí beze stopy, protože vystupují proti režimu, který nerespektuje lidská práva. Bývají zabiti, tajně pohřbeni a dokonce ani jejich rodiny neví, co se s nimi stalo.

I v dnešní době najdeme země, kde jsou nepřátelé režimu bičováni, biti, mučeni, trestáni useknutím ruky, věšeni, stínáni nebo zastřeleni, protože nerespektují nařízení režimu, nebo vyznávají jiné, než oficiální náboženství.

I v dnešní době najdeme země, kde jsou chudí lidé okrádáni, olupováni a následně zabiti, pokud si dovolí dát najevo svůj nesouhlas. CT: 27

Tato opakování jsou v textu nejmarkantnější v rámci začátku první kapitoly, a proto zde uvádíme právě tyto příklady. K opakování či parafrázi však dochází obecně v rámci celého výchozího textu.

4. Typologie překladatelských postupů

Při překládání textu jsme postupovali podle Levého (2012). Ten ve svém díle tvrdí, že nejdříve je třeba výchozí text pochopit, následně interpretovat a až v poslední fázi přestylizovat do cílového jazyka.

Jak už jsme několikrát zmiňovali, jedná se o populárně-naučný text, který je určen dětem. Snažili jsme se tedy v textu zachovat co největší dynamiku, zasadit ho správně do geografického, historického a socio-kulturního kontextu a zajistit jeho kohezi, tzn. srozumitelnost. K tomu nám sloužily především tři následující postupy.

4.1 Transpozice

Tento postup patří při překladu z francouzštiny do češtiny, vzhledem k typologickým odlišnostem obou jazyků, mezi ty nejužívanější. V tomto oddílu uvádíme dva druhy transpozic, kterých jsme používali při své práci nejčastěji.

Rádi bychom se nejdříve zmínili o slovnědruhové transpozici. V rámci překladu jsme nejčastěji užívali transpozici francouzského substantiva českým slovesem. Tento postup jsme volili především s ohledem na dětského čtenáře, zároveň však textu dodává na dynamičnosti.

Zde uvádíme příklady:

*Après **une traversée** terrible, à fond de cale d'un navire négrier, arrivées aux Amériques, les **survivants** étaient vednus comme du bétail.* VT: 19

***Přpravovali je** v nejhlubším podpalubí otrokářské lodi. Cesta byla strastiplná. **Ti, kteří ji přežili**, byli po příjezdu do Ameriky prodáni v dražbě jako dobytek.* CT: 11

*L'île de Gorée est devenue un lieu **de rencontre, de flânerie, de tourisme.*** VT: 17

*Z ostrova Gorée se stalo turistické místo, **kde se lidé setkávají, kde se procházejí a kde se mohou volně pohybovat.*** CT: 9

Při syntaktické transpozici dochází k tomu, že se větný člen v jazyce cílovém přetransponuje do věty vedlejší v jazyce cílovém, např.

*On dit que de Gorée et d'ailleurs, de cette côte d'Afrique qu' on appelait « la côte des Esclaves », quinze millions d'êtres humains furent ainsi déportés **au mépris des droits de l'homme.*** VT: 16 – 17

Říká se, že z ostrova Gorée i odjinud z tohoto pobřeží Afriky, nazývaného „pobřeží Otroků“, bylo odvečeno asi patnáct milionů lidí, jejichž lidská práva byla takto zcela pošlapána. CT: 9

4.2 Adice, explicitace

I když autor v textu téměř všechny pojmy podrobně vysvětluje, parafrázuje a ilustruje srozumitelnými příklady, museli jsme se v některých případech uchýlit k adici či explicitaci. Používali jsme především adici a to zvláště tehdy, když jsme cílový text zasazovali do místopisného, historického, či kulturního kontextu, např.

Tu sais sans doute qu'en entrant dans le port de New York, les passagers des bateaux sont accueillis par une grande statue, une femme tenant un flambeau, la Liberté éclairant le monde. Comme c'est un Français, Bartholdi, qui l'a réalisée, on peut en voir une petite réplique à Paris à la pointe de l'île des Cygnes, sur le pont de Grenelle qui enjambe la Seine. VT: 37

*Určitě víš, že cestující, přijíždějící lodí do přístavu v New Yorku, vítá velká socha ženy, která drží pochodeň. **Ta socha se jmenuje** Svoboda osvětlující svět. Vytvořil ji francouzský sochař Bartholdi, a proto najdeme její malou kopii i v Paříži na cípu Ostrova Labutí na Grenellském mostě, který se klene přes **řeku** Seinu. CT: 18*

4.3 Konkretizace

Autor měl bohužel občas tendence se v textu vyjadřovat abstraktně, což jednak občas narušovalo kohezi, jednak bránilo českému čtenáři v porozumění textu.

Ke konkretizaci jsme tedy přistupovali tehdy, když bylo vyjádření příliš obecné, např.

(...) *tu peux **aller et venir** sans que tu sois menacé* (...) VT: 12

(...) *můžeš **se volně pohybovat** a nečitit se v ohrožení*. CT: 7

(...) *n'ont pas le droit de se déplacer librement **chez eux*** (...) VT: 14

(...) *nemají právo se volně pohybovat **ve své zemi*** (...) CT: 9

*Sans oublier **le plus important** : le droit à la vie*. VT: 14

*Nesmíme však zapomenout **na to nejdůležitější právo**. A to je právo na život*. CT:

9

Používali jsme ji i tehdy, když bylo třeba zachovat textovou kohezi, k čemuž v textu docházelo poměrně často, např.

*Tu peux bénéficier de **tout cela***. VT: 12

***Tyhle výhody** jsou pro tebe samozřejmostí*. CT: 7

Závěr

Cílem této práce bylo vytvořit překlad francouzského textu *Les droits de l'homme racontés aux enfants*. Při překládání jsme se museli vyrovnávat jak s rozdíly na úrovni jazyků, tak s odlišnou kulturní, sociální a historickou realitou.

Velkou roli zde hrál příjemce cílového textu. Jelikož jím bylo dítě, museli jsme přistoupit v řadě případů k explicitaci výrazů či určitých spojení, popřípadě k adici. Ze stejného důvodu jsme se snažili v cílovém textu používat co nejmenší počet cizích slov a všude, kde to šlo, jsme volili taková kontextová synonyma, u kterých jsme předpokládali, že budou pro dětského čtenáře srozumitelnější. Na úrovni stylistické jsme se snažili rovněž vybrat takové prostředky, které budou čtenáři nejbližší.

Výsledný text měl být koherentní a měl plnit funkci originálu, tzn. přiblížit recipientovi cílového textu problematiku lidských práv.

Seznam zkratk

VT – výchozí text

CT – cílový text

např. – například

tzn. – to znamená

Bibliografie

Primární literatura

- DUCAMP, Jean-Louis. *Les droits de l'homme racontés aux enfants*. 6. éd., 29. mille. Paris: Editions Ouvrières, 1988. ISBN 27-082-2296-1.

Sekundární literatura

- BRUNEL, Aude a ŠOTOLOVÁ, Jovanka. *Stylistická analýza českých a francouzských textů*. 1. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 80-730-8408-2.
- ÉLUARD, Paul, A. KROUPA a L. KUNDERA. *Stezky a cesty poezie*. SNKLU, 1961, 226 s.
- GREPL, Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd 2., opr. Editor Petr Karlík, Marek Nekula, Zdenka Rusínová. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008, 799 s. ISBN 978-807-1069-805.
- HENDRICH, Josef, Jaromír TLÁSKAL a Otomar RADINA. *Francouzská mluvnice*. 3., přeprac. vyd., 1. vyd. v nakl. Fraus. Plzeň: Fraus, 2001, 700 s. ISBN 80-723-8064-8.
- HOUŽVIČKOVÁ, Milena a Jana HOFFMANNOVÁ. *Čeština pro překladatele: základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. 1. vyd. V Praze: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2012, 265 s. ISBN 978-80-7308-405-9.
- LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Vyd. 3., upravené a rozšířené verze 2. Praha: I. Železný, 1998, 386 p. ISBN 80-237-3539-X.
- RADINA, Otomar. *Francouzština a čeština: systémové srovnání dvou jazyků*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977, 303 s.
- MARTIN RIEGEL, Jean-Christophe Pellat. *Grammaire méthodique du français: systémové srovnání dvou jazyků*. 4e éd. entièrement revue "Quadrige". Paris: Presses universitaires de France, 2009, 303 s. ISBN 978-213-0559-849.

Internetové zdroje citované v textu

- Bibliografie autora, dostupné z:

<http://www.librairiedialogues.fr/personne/jean-louis-ducamp/1395102/>

- Deklarace práv člověka a občana, dostupné z:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Deklarace_pr%C3%A1v_%C4%8Dlov%C4%9Bka_a_ob%C4%8Dana

- Les Editions de l'Atelier, dostupné z:

http://www.editionsatelier.com/index.php?option=com_content&view=article&id=8&Itemid=18

- Plumes de colombe, dostupné z:

http://books.google.cz/books?id=q7_y_P6u3ZUC&pg=PA160&lpg=PA160&dq=Jean+Louis+Ducamp+les+droits+de+l%27homme+racont%C3%A9s+aux+enfants&source=bl&ots=k6up9Iu5e6&sig=b_p5afS3gDJJrybSNBkZ38_DbrM&hl=cs&sa=X&ei=23bmU7uSA_jZ4QTMgIFg&ved=0CGAQ6AEwCA#v=onepage&q=Jean+Louis%20Ducamp%20les%20droits%20de%20l'homme

Přílohy

Příloha č. 1: Originál překládaného textu